

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

Nr 4 / Årgång 15

December 1940

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

UPPSATSER

	Sida
<i>Adell, A.</i> : Bön om fred	1
—»— Finlands kyrka i nöd	2
—»— Det svenska koralbeståndet	44
—»— Bibeln i psalmen	86
—»— Nytt från olika discipliner	109
<i>Andersson, H.</i> : Processionskors	17
<i>Andrén, E.</i> : Lönebestämmelser för kyrkomusiker	20
<i>Cleve, O.</i> : Finlands kyrka i nöd	3
<i>Cnattningius, B.</i> : Nikolaikyrkan i Örebro	36
—»— Gustav Vasas silverkonfiskationer	88
—»— De första kyrkorna	102
—»— Bernt Notke	107
<i>Hellerström, A. O. T.</i> : Svensk koralbok	33
—»— Svenskt kyriale	106
Hög- och Bjuråkershandskrifterna	114
<i>Kjollerström, S.</i> : Skriftermålet i historisk belysning	65
Kyrkosångens Vänner	26, 58
<i>Lindquist, D.</i> : Upplýsningar till psalmhistorien	115
Meddelanden	31, 96, 121
<i>Moberg, C.-A.</i> : Det gregorianska klangidealet	97
<i>Peters, K.</i> : Minnesgudstjänst över stupade	5
<i>Redin, J.</i> : Prästens skrud under 1600-talet	73
<i>Rosenquist, C.</i> : Koralimprovisation	40
<i>Svanholm, S.</i> : Svenskt körarbete under 1939	11
<i>Ahlén, W.</i> : Svensk orgelkonst 1939	14

RECENSIONER

ANMÄLD LITTERATUR

	Sida		Sida
<i>Brilioth, Y.</i> : I S:t Sigfrids stift ...	93	<i>Haglund, G.</i> : Långasjö kyrka	62
<i>Doering, O.</i> : Kristna symboler ...	120	<i>Harsten, W.</i> : Prosten Elmbladhs	64
Griftetal (utg. av <i>B. Bexell</i>)	95	<i>Hellerström, A. O. T.</i> : Liturgik ...	116

	Sida		Sida
<i>Holmquist, Hj.</i> : Handbok i svensk kyrkohistoria	109	<i>Lundberg, E., Waldén, B.</i> : Örebro stads kyrkor	36
Julhälsning till församlingarna i Ärkestiftet	110	<i>Norlind, T.</i> : Lärobok i musikhistoria	61
<i>Kloo, A.</i> : Sök det goda land	94	<i>Paatz, W.</i> : Bernt Notke	107
<i>Källström, O.</i> : Medeltida kyrksilver förlorat genom Gustav Vasas konfiskationer	88	<i>Parsch-Kramreiter</i> : Neue Kirchenkunst	62
Le visage du Christ	114	<i>Pira, S.</i> : Medeltida målningar i Säby	121
<i>Liedgren, E.</i> : Den svenska psalmboken	111	<i>Rosendal, G.</i> : Nådens år	112
Linköpings stifts julbok	110	<i>Ström, T.</i> : Tröstebok i ofärdstid	113
<i>Lindblom, Joh.</i> : Boken om Job	113	<i>Wessberg, E.</i> : Välsignelsen i Kristus	93
<i>Lundberg, E.</i> : Byggnadskonsten i Sverige	102	<i>Westin, A.</i> : Kyrkoårets texter	113
		<i>Wikmark, G.</i> : Bibelcitat i psalmboken	36

ANMÄLD MUSIK

	Sida		Sida
<i>Bach, J. S.</i> : Slumra nu	61	<i>Olson, D.</i> : Var är den vän	60
<i>Blohm, S.</i> : Mässa	119	—: 3 gammalkyrkliga melodier ...	60
<i>Eriksson, A.</i> : Fader vår	61	<i>Peters, K., Runbäck, A.</i> : Svensk koralbok	34
<i>Forster, G.</i> : Du som oss frälst ...	118	—: Svenskt kyriale	106
Gläd dig, o kristenhet	117	<i>Praetorius, M.</i> : Ett barn är fött ...	117
<i>Hägg, T.</i> : Herre förbarma dig ...	119	Preludier till sv. koralboken ...	60
—: Påskhymn	119	<i>Runbäck, A.</i> : Kantat på Mikael's dag	117
<i>Jonsson, J.</i> : Du som med din allmakt's bud	61	—: Kantat för minnesgudstjänst ...	117
<i>Keller, H.</i> : Schule der Choralimprovisation	40	<i>Solem, E.</i> : Kyrie	117
<i>Lindberg, O.</i> : Snabbt jagar stormen våra år	119	<i>Svanholm, N.</i> : Solosånger	120
<i>Lindroth, H.</i> : Bön	61	<i>Söderholm, V.</i> : Ack, hjärtans ve	118
<i>Melin, H.</i> : Tre hymner	120	—: Halleluja	118
<i>Nordqvist, G.</i> : Mot ljuset	61	—: Mässa för barnröster	119
<i>Nyvall, J.</i> : Vår blick mot helga berget går	95	—: Helige Fader	119
		—: Vi tacke dig	119
		Veni redemptor gentium	117

Tidskrift för Kyrkomusik och Svenskt Gudstjänstliv

Organ för Kyrkosångens Vänner

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM

UTGIVEN AV

KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.

Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
i februari, maj, september och december.

Red. adr.: Söderköping. Rt 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt 111. Postgiro 30843.

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr 4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Docent C.-A. Moberg, Uppsala: Det gregorianska klangidealet. — Doktor B. Cnattingius, Linköping: De första kyrkorna. — Kyrkoherde A. O. T. Hellerström, Danderyd: Svenskt kyriale. — Doktor B. Cnattingius: Bernt Notke. — Kyrkoherde A. Adell: Nytt från olika discipliner. — Hög- och Bjuråkershandskrifterna. — Recensioner. — Meddelanden. — Anmälan.

H. LINDEGREN ORGELBYGGARE — GÖTEBORG

Medlem av Svenska Orgelbyggares Förening.

POSTADRESS: KOMMENDÖRSGATAN 12

TELEFONER: BOSTADEN 14 26 38, FABRIKEN 14 93 38

Tillverkar piporglar, som utmärka sig
för hållbarhet o. konstnärlig intonation.

Svenskt, gediget arbete och bästa
material.

Mångårig personlig erfarenhet.

Tel. 16734.10842

TECKNING RETUSCH
KLICHÉER SKYLTA

KÖHLERS KLICHÉ

Malmö ANSTALT
ST. NYGATAN 54

Med detta nummer följer

Vid completorium under julen

Pris 25 öre

GLEERUPS

Det gregorianska klangidealet.

Våra föreställningar om äldre tiders körkonst och stämliga kultur äro måhända i allmänhet en smula idealistiska, beroende på, att vår vetenskap om medeltidens övervägande vokala kultur lätt förleder oss att betrakta den med utgångspunkt från vår egen tids sångliga ideal. Det är ju inte mer än naturligt, om vi dra den slutsatsen, att en sådan epok måste ha ägnat sången och dess teknik ett utomordentligt intresse. Den gregorianska sångens för oss så svårutförbara vokaliser måste väl förutsätta en högt uppdriven solistisk färdighet liksom dåtidens körer måste ha varit utomordentligt samövade och skickliga för att göra de invecklade kontrapunktiska verken någorlunda rättvisa.

Inom vissa gränser är detta naturligtvis alldeles riktigt. Men det gäller att granska den relativa giltigheten mot bakgrunden av vad vi numera kunna anse oss veta om den musikaliska medeltidens förutsättningar och sångliga klangideal. Ty det är alldeles felaktigt att utan vidare anta, att vår egen tids uppfattning om sångtonen och sättet att sjunga uttrycksfullt och vackert måste ha varit också medeltidens. Därtill skiljes vår egen epok av alltför många tidsåldrar med sina egna stilideal.

Den kristna kyrkan införde i Västerlandet en vokal konst i ordets egentliga bemärkelse. Den var oupplösligen bunden vid de heliga texterna, följde deras rytmiska eller metriska struktur och antog deras egen form. T. o. m. uttalssvårigheter avspeglade sig inom denna s. k. gregorianska sång, på vars allmänna egenskaper vi ej ha utrymme att här ingå. Vi må blott för ögonblicket hålla i minne, att senare forskningar ovedersägligen ha klarlagt dess övervägande orientaliska ursprung. Den företräder med ett ord ett alldeles bestämt mänskligt kulturskikt, vars natur vi i många hänseenden kunna ana oss till genom att studera orientalen av i dag och hans musik. Den vokala tonbildning dessa människor begagna är icke mycket tilltalande för oss: de sakna vad vi bruka kalla för bel canto, de snörvla, älska falsettläget och sjunga i näsan. De ha med ett ord ett helt annat klangideal än det vi äro vana att betrakta som skönt och de höra å sin sida med stor avsky på den västerländska tonbildningen; vår bröstton är från deras synpunkt ej blott ful utan rent av upprörande oanständig, den ger dem samma chock ungefär som en rapning skulle ha i ett kultiverat europeiskt bordssällskap.

Varför nu t. ex. den orientaliska stämklängen äger sin speciella karaktär skola vi ej här gå in på, vi kunna nöja oss med att hänvisa på dess magisk-kultiska roll i primitivt samhällsliv. Mera intresserar oss däremot den kristna sångens klangliga ideal. Ty denna blev ej stående på orientalisk nivå lika litet som de kyrkomusikaliska formerna förblevo fjättrade i österlandets samfunds-

mässiga band. Från början måste naturligtvis mer eller mindre starka sångtraditioner ha upprätthållits. I den mån österländsk sång ej var extatisk utan flegmatisk med recitationsmässig utformning av texterna i kulten, blev den förebildlig. Men det låg i den västerländska kristendomstypens kynne att den vände sig bort från alla excessiva och emfatiska element, vare sig de voro extatisk-asketiska i gammal österländsk anda eller affektivt vilda och energimättade i germanskt kynne. Den stod i antagonistisk motsats mot de omgivande hedniska sångtyperna, den betydde en skolning, ett undvikande av alla överdrifter och excesser. Vildheten i seder och bruk skulle utrotas även inom sångens område. Rösterna måste skolas för att uppnå en bättre och tydligare artikulation, ty de heliga texternas innehåll var det viktigaste och skulle s. a. s. sjungas in i människornas styva sinnen. Sångtekniskt sett betyder detta, att behovet av sammanpressad luft i lungorna ej var så stort som inom profansången, de olika musklerna i och omkring stämbandets utsattes ej för samma hårda belastning, för samma våldsamma spänningar som hedendomens vokalkonst fordrade, innervationen skedde lättare och med större känslighet för förändringar. Stämmans böjlighet blev därmed större, artikulationen lättare. Det gäller — som vi veta — i största allmänhet, att blott den innerverade muskeln är vibrationsduglig men med tilltagande spänning avtar dess elasticitet. På de vibrerande stämbandets volym beror naturligtvis också röstens, — tunnare stämband som hos kvinnor och barn ge tunnare och övertonsfattigare klang. Först om de vid stämbandets vibration uppkommande ljudvågorna förstärkas genom en på invecklade psykiska grunder vilande innervation av de olika lagrade muskelknippena i struphuvudet, så blir klangen rund och fyllig och övertonsrik. Munhålan i sin tur ger genom rumsförstoring eller-förminskning möjligheter att stärka de i klangen ingående övertonerna. Den bildar m. a. o. klangformanterna, ger möjlighet till vokalerna. Fysiologiskt sett bestämmas enligt framstående auktoriteter vokalerna av tungans arbete, fysikaliskt av formanterna). Det säger sig själv, att de fysiska men ingalunda de psykiska möjligheterna att utnyttja stämmans alla rikedomar funnos under medeltiden. Psykologiskt sett var även den tidens flesta människor som barn, som regeras av sina känslor, sin ångest, glädje, fruktan, hat etc. och stämorganen arbeta med motsvarande primära ljudkvaliteter. Mot detta ställde kristendomen en ny vokaltyp, som beror på behärskning, på måttfullhet. En sådan stämklang är fri från affektiva element, tunn och torr.

Det klangideal som den kristna medeltiden utbildade kan omskrivas med det enda ordet »mediocritas», måttfullhet²⁾. Liksom

¹⁾ Jfr denna sammanfattning P. Marquardt, *Der Gesang und seine Erscheinungsformen im Mittelalter*, Diss. Berol. 1936, s. 31 f.

²⁾ Marquardt, a. a. s. 69: »Mediocritas» könnte man über die ganze mittel-

kultsången »latiniserades», befriades från orientalismens vokalisutsvävningar, systematiserades, avrundades, fick en stramare form i arkitektonisk anda, så befriades med tiden också själva sångsättet från den primitiva teknikens typiska konstgrepp. Spänningarna undvekos, för höga och för låga tonområden utmönstrades, ansatsen blev jämn, lugn, utan affekter. Munkarna i det berömda S:t Gallenklostret hade en noggrann korordning som också gällde själva sångsättet, vari det heter (Gerbert *Scriptores* I, 6 a), att man städse skulle sjunga »*pari voce, aequa lance ... mediocri voce, non nimis velociter, sed rotunda, virili, viva et succincta voce*», d. v. s. stämklängen skall vara jämn och i jämn följd, icke särskilt snabb utan rund, manlig, livfull och — kanske vi våga översättningen på *succincta* — täckt¹). En sådan röst är oespressiv, man skulle gott våga säga torr, affektlös. Och då det strax förut i reglerna säges, att man skall sjunga »*sine strepitu vocis, cum affectu absque defectu*», d. v. s. stämmans klangvolym skall ej vara stor, med affekt men utan defekt, så visar oss den lilla ordleken visserligen, att man förvisso beräknade en viss uttrycksfullhet i sångföredraget men ej på bekostnad av stämmans karakteristiska klangkvalitet. Därvidlag var textens tydliga framträdande av största vikt (*Solus quidquid cantet vel legat, mediocriter inchoet, & tali voce ut sine strepitu perficiat, & intellectui verba distribuatur ... ut aedificentur audientes.*) och melismerna hade att ge ökad vikt åt texten, dels genom att utmärka vissa ord (interpretationsmelismatik), dels antyda meningarnas syntaktiska art, d. v. s. tjänstgöra som interpungerande medel, som komma, semikolon, punkt. — Man borde — heter det i S:t Gallenmunkarnas regler — undvika att sjunga de sammanhörande tongrupperna alltför långsamt (så att deras samband kunde gå förlorat) och de icke-sammanhängande alltför snabbt, (så att de kunde få ett sammanhang som de i verkligheten ej ägde). (Gerbert I, 7 a).

Om man överhuvud kan tala om ett visst affektivt sångföredrag i vår mening inom klassisk kyrkosång, där alltså den klangliga *mediocritas* understundom sattes ur funktion till förmån för vissa extatiska drag, så skulle det väl vara inom de s. k. jubilationerna, alltså långa vokaliser som återfinnas på det utljudande -a i *alleluia*-formen i mässan. (*Jubilus vero dulci modulamine bene discretis neumis deponatus.* Gerbert I, 7 a.) Där skulle man sjunga »*dulci modulamine*», vilket vi möjligen kan tolka som en viss affektiv stämklang, avsedd att genom själva det extatiska momentet inverka på åhörarnas sinnen. Här låg också sambandet med österlandets vokalisgurgel mera påtagligt och här skedde — som be-

alterliche kirchliche Kunst schreiben. M. hämtar termen närmast från citat ur *Instituta patrum* (jfr texten!).

¹) Peter Wagner översätter »*succincta*» med orden »mit bestimmter Stimme», men mig synes denna tolkning ej särdeles lyckad. *Succingere* betyder ändå i första hand »omgjorda», »beslå» el. dyl.

kant — en av de viktigaste framstötarna mot en frigjord kyrklig diktning och musik med folklig karaktär, sekvensformen.

Med intensiv seghet sökte man utbreda den måttfulla föredragsart som så småningom blivit klassisk inom kyrkosången. Sångskolor och musiktraktater voro vapnen i kampen mot de nykristnade folkens brist på röstkultur. Ständigt inpräntades den måttfulla, böjliga, jämnt flytande tongivningen och hånades profansångens oarter; man varnade för de kringresande musik- och skådespelarbandens affekterade röstbehandling, för alpjodlarstämmorna (*alpinas sive montanas voces*), som genom att pressa eller pipa (*sivilantes scl. sibilantes*) förstöra själva tonen, stämmor som låta som kreaturens bölande eller bråkande getter (*mugientes sev balantes quasi pecora*), eller kvinnliga stämmor (*sive foemineas voces*) och varje slags onaturlig och nypåfunnen stämgivning (*omnemque vocum falsitatem, jactantium sev novitatem*).

Med den kristna lärans segertåg över allt vidare delar av Europa ställdes också den kristna sången inför växande svårigheter. De hade nog funnits hela tiden men växte med lavinens fart, då missioneringen antog proportioner som man tidigare väl knappast vågat hoppas på. Efter religionsediktets fredsförklaring hade Rom och därmed Italien i allt högre grad blivit den unga religionens stödjepunkt och huvudland. Ännu sammanhöll den språkliga enheten stora delar av länderna kring Medelhavet, ty med romarikets politiska makt hade naturligtvis också följt en språklig som nu kom den kyrkliga latinska sången väl till pass. Rom och dess kolonier inom ett brett bälte vid Medelhavet ända upp till de brittiska öarna talade ett gemensamt kulturspråk, kyrkans eget medeltidslatin. Detta språk var en given förutsättning också för kyrkosången och en utbredning av den senare var liktydig med en utvidgning av den förras giltighetsområde. Men utanför detta gamla naturliga område för Roms språk, som dess politiska makt utstakat, blevo svårigheterna andra och överväldigande stora. De s. k. germanska stammarnas tungomål hade ett annat ursprung och en annan växt än de romanska, dess fonetik och accentuering m. m. voro olika. Vad detta betyder ur sångteknisk synpunkt behöver ej påpekas.

Den bild vi kunna göra oss av germanernas sångsätt och klangideal är naturligtvis ytterst ytlig och därtill osäker. Vi måste utgå från deras allmänna kulturläge, från enstaka notiser hos gamla historieskrivare, t. ex. Tacitus, från de isländska sagornas beskrivningar av sångarstrider och ej minst från den jämförande musikforskningens material från nu levande primitiva folk. En analys av allt detta ger stöd för den åsikten att germanernas sångsätt i regel varit inriktat på våldsam styrkeutveckling, på kraftigt skriande och rätt naturalistiska tjutanden, med ett ord en oerhört pressad stämbehandling. Detta är ett klangideal rakt motsatt det kyrkliga. Att kultivera sådana röster måste ha varit minst lika svårt som att mjuka upp deras styva och vilda sinnelag. Segrarna

voro säkerligen dyrköpta och skördarna måste låta vänta på sig i århundraden. Egentligen är det vi som skörda, där medeltidens missionärer sått.

Vi sakna ej heller alldeles direkta uttalanden om svårigheterna för de nytillträdande katolska sångarna att behärska den gregorianska sångkonsten. Vålbekant och ofta citerad är Gregorius den Stores biograf Joh. Diaconus' beska kommentar till de galliska och alemanniska koristernas sätt att utföra kyrkans heliga sånger. De hade — säger Joh. Diaconus — ofta tillfälle att lära känna den romerska kyrkosången men voro ej desto mindre de som syntes ha de största svårigheterna bland alla Europas folk att lära sig densamma i dess rena form, vare sig det nu berodde på deras lättsinne, att de alltid blandade in något av sitt eget däri, eller på deras medfödda vilda natur, som hindrade dem från att lära sig sjunga rent och rätt. Ty de hade i sina väldiga stofthyddor förfärliga stämmor och kunde ej återge de hörda melodierna med mildhet, emedan utförandet av de fina visorna i deras hesa suparstrupar skedde med hackande och stapplande och skrån, ungefär som när en lastvagn ramlar nedför ett berg över stock och sten och förvirrar och bedövar åhörarens sinne i stället för att inverka välgörande därpå. — Även om vi här ha att göra med uttrycken för den fint bildade romerske klerikerns överdrivna förakt för barbarerna i allmänhet — vilket också en randglossa i en S:t Gallenhandskrift vill göra gällande, då den utropar: se där ännu ett bevis för romarnas sedvanliga högfärd! — så torde det ej kunna bestridas, att skildringen haft ett ganska stort fog för sig. Ett annat vittnesbörd talar om, att de frankiska sångarna fingo lära sig den romerska notskriften, men de förmådde ej på ett korrekt sätt utföra »tremulas vel vinnolas sive collisibiles vel secabiles voces» d. v. s. ungefärligen: de kunde inte sjunga »drillarna, gropetti, appogiaturerna och mordenterna». Och på grund av den medfödda råheten i deras organ bröt sig stämman i strupen.

Det hör ej till vår framställning att söka granska i vilken omfattning och vid vilken tid det romerska sångidealet kan ha blivit genomfört i större utsträckning inom Europas skilda stater, ej heller ha vi här möjlighet att följa den så småningom inträdande förändrade inställningen härtill som leder över renässansens epok till den italienska sångkulturens bel-canto-ideal, men vi förstå helt visst utan vidare, att detta oss välbekanta klangideal ej kunde tränga genom förrän den affektiva musikuppfattningen i och med renässansens allmänna världsbild blev det behärskande. Med bel-canto-idealet följde en annan utbildning av stämman, ett ökande av luftpressen mot stämbanden såsom en naturlig fysiologisk följd av den inre psykiska spänningen, en utvidgning av omfånget mot höjden, ja en speciell träning i höjd- och djuplägena, medan mellanrösten lämnades mera flack, som det ej sällan sker än i dag, ett avlyssnande av tonens egen inneboende klanglighet, ej dess samband med andra toner i en linje.

Huru svag dock den gregorianska kulturfernissan på detta område varit även i de stora kulturländerna visa de talrika klagomålen mot munkarnas bölande i koret och naturalistiska sångmanér. Det var ett gapande svalg befäst at mellan teori och praxis — som vanligt i vår syndiga värld¹⁾. Så mycket svårare måste den romerska stämklngen ha haft att hävda sig i de vilda hedniska nejder som relativt sent nåtts av kyrkans fridsbudskap, t. ex. här uppe i Norden. Då redan nyare kulturvågor från sydligare nejder kommo sköljande över våra landamären hade väl vox-mediocris-idealet knappast hunnit vinna fast fot här uppe i det europeiska kulturområdets typiska »Randgebiet²⁾. Dylka förskjutningar in i varandra av kulturlager är en företeelse som man ofta har anledning att konstatera i de nordiska folkens historia. Därför visar ej heller själva odlingsbilden en så organisk växt och så naturlig skiktning som inom sydligare kulturer. Här — om någonstades — kunde man bildligt tala om en norrländsk sommars korta, nästan hektiska blomning med vårblommor vid snödrivors kant och höstens bär under istäcket.

Carl-Allan Moberg.

De första kyrkorna.

Byggandet av stenkyrkor börjar först på 1100-talet. Dessförinnan funnos kanske kyrkor av trä. Det är åtminstone ett vanligt antagande. Men Erik Lundberg pekar i sin stora bok om svensk byggnadskonst under medeltiden på en annan anordning, som kan ha varit vanlig under missionstiden. På eller invid den vigda

---

Erik Lundberg, *Byggnadskonsten i Sverige under medeltiden 1000—1400*. Stockholm 1940. Nordisk Rotogravyr.

¹⁾ Det är den tyske musikforskaren C. Sachs' förtjänst att ha fäst uppmärksamheten på ikonografiskt material till förståelsen av medeltida »uppförandepraxis», bl. a. inom sången. I sin *Vergleichende Musikwissenschaft*, Lpz 1930, s. 15, hänvisar han till det berömda Gentaltarets sjungande änglar, där grimaserna (rynkad panna, uppdragen överläpp o. dyl.) antyda *nasal sång* — som bland österländska sångare — *ännu i en kyrkokör i början av 1400-talet!* Jfr Sten Bromans intressanta art. i *Sydsvenska Dagbladet*, d. 27/10 1940, Ett altares musikhistoria.

²⁾ Några notiser om sångmanér hos nordisk allmoge i kyrkan har jag anfört i min uppsats om De folkliga koralvarianterna på Runö, Sv. Tidskr. f. Musikforsk. 1939, s. 25 f. — Man observere, att Lindeman talar om allmogens »Synge maade med Næse- og Ganelyd...»

kyrkogården restes en klockstapel. Den magiska kraften från klockan är stark, därom vittnar folktron än i dag. Staplarna i Häverö och Trönö är till typen de ålderdomligaste exemplaren i Sverige. Stapelbyggandet har nått oss från det engelskt-frisiska kulturområdet, men dess ursprung är gammalkristet från medelhavsländerna.

Några av de äldsta kyrkorna kallas stavkyrkor, emedan de äro byggda huvudsakligen av stående timmer eller plank (stavar). Den enklaste stavkyrkoplanen hade rektangulärt långhus och kvadratisk kor. Ett exempel är Urnes i Norge och Hedared i Västergötland samt de framgrävda grundmurarna av S. Clemens i Lund. En mera utvecklade form möter oss i en annan stavkyrka i Lund likaledes framgrävd Sta Maria minor. Planen är lik den förra typen, men koret är försett med absid och långhuset med pelare, som dela långhuset i skepp. Med denna typ ledas vi in i en något senare tid och på de norska monumenten. En högt utvecklad timmermanskonst utmärka dessa egenartade byggnadsverk. Enligt Lundberg skulle de efterbildade normandiska kyrkobyggnader av sten. De utgöra efterbildningar av en arkitektur, som inom detta konstområde gått förlorad, därför att den tidigt ombildades i annat material, sten. De norska stavkyrkorna äro en slags spegelbilder av normandisk katedralarkitektur i Frankrike.

Med 1100-talet kommer slutligen stenbyggnaderna. Detta århundrades byggnadshistoria blir i Lundbergs framställning huvudsakligen landskyrkornas historia. Men utan domkyrkornas insatser hade utvecklingen gått långsamt. Man behöver bara tänka på Lund och Dalby i Skåne. I synnerhet bli de tre första byggnadsperioderna i Lunds domkyrka inspirerande: först Knut den heliges byggnad, Nordens största kyrkobyggnad (1085), sedan tillbyggnad i högromansk stil efter ärkebiskopssätets inrättande (1104) och slutligen korets kvaderbyggnad i lombardisk anda samt kryptans anläggning.

De äldsta landskyrkorna i Skåne följa inte slaviskt de båda domkyrkorna utan ha specifika anglosachsiska och anglo-normandiska drag. De äro av två typer. Den ena har rektangulärt långhus, smalare kor och rak altavvägg, den andra är dessutom försedd med absid. Den förra finner man kring Lund och Hälsingborg; f. ö. uppträder en och en i vart härad (t. ex. St. Herrestad, Skårby. Hammenhög). Absidkyrkorna ha en rikare variation och gå längre fram i tiden (ex. Högstad, Benestad, Löderup, Ö. Tommarp). Domkyrkans lombardiska byggnadshyttas blir senare inspirerande. Den var en riktig högskola (kanske rättare folkhögskola) i byggnadskonst för skandinaver, ty härifrån utgå många lokala byggsolor och mästare. En grupp kallar Lundberg Oxiegruppen, som går tillbaka till en stenhuggare, som utfört ett antal dopfuntar (i Höör, L. Harrie, V. Sallerup, Örtofta, Söderviddinge och Harlösa) samt byggt dessa kyrkar, sannolikt även Oxie, St. Hammar o. s. v. En annan grupp utgår från Dalbytornet och dess westfaliskt inspi-

rerade arkitektur, t. ex. Fjelic, som kan sägas vara ett mönster för otaliga götalandsskyrkor med en inhemsk anpassning av nya tyska mönster. En tredje grupp anknyter till den bekanta Carl Stenmästares namn. Han har signerat Ö. Herrestads kyrkoportal och har förmodligen byggt Österlars rundkyrka på Bornholm samt Hörby gamla kyrka. Även från domkyrkans westfaliska hytta direkt utgå flera grupper. En utmärkes för breda västtorn, t. ex. S. Peter i Tomarp. En annan utgöres av verk av mästaren »Majestatis» (Tryde, Löderup, Ö. Hoby), en gottländning, som utbildats vid nämnda hytta och utvecklar sig till en av de egendomligaste och mest intressanta skulptörer i vår medeltidskonst.

Vid sidan av Skåne är Gottland ett givande fält för undersökningarna i 1100-talets kyrkokonst. Johnny Roosvals forskningar bli hos Lundberg rätt avsevärt reviderade. Vi kunna icke ingå på divergenserna utan få nöja oss med att ge ett kort begrepp om Lundbergs nya syn på ämnet. Äldst bland stenkyrkorna är Gardaportalen. Med den s. k. »Byzantios» kommer den första konstblomstringen, utgående från tornet i Dalby. »Majestatis»-mästaren, som nyss nämnts, utgår också från Skåne och inför hos oss den höviska europeiska konststilen. Människan blir i hans konst bärare av uttryck för känsla och tankar — det är något alldeles nytt i Norden. Den s. k. Semi-Byzantios gives en omfattande produktion, som även omfattar flera verk på fastlandet. Först i slutet kommer mästern Hagvald, som också har bakom sig en studietid vid Lundahyttan och sedan utbildar figurkonsten i mera originell och folklig riktning.

I Västergötland märks mera av det anglo-normandiska inflytandet. Skaradomen hör till de äldsta byggnadsverken, som kan sammanställas med bl. a. Skalunda, Häggesled, Marum och Husaby. Planen består av ett kort rektangulärt långhus och kvadratisk kor utan absid. En annan grupp, som utgår från Råda, utmärkes för enklare teknik.

Östergötlands 1100-talskyrkor stå i starkare beroende av Lund. Särskilt märks detta i Vreta och Linköping, där de äldsta kyrkorna efterbilda Knut den heliges domkyrka. Till dessa ansluta sig sådana kyrkor som Herrestad, Väversunda och Hagebyhöga i Östergötland samt Forsby och Eriksberg i Västergötland.

I Mälardalen gå Sigtunakyrkorna i spetsen. S. Per, en korskyrka med torn över korskvadraten, företeer anglo-normandiska drag, vilka förmedlats från Norge (S. Halvards kyrka i Oslo). En förstörad upplaga av S. Per var Gamla Upsala domkyrka. S. Olov i Sigtuna efterbildar domkyrkan i Trondheim.

Alla nu nämnda kyrkor ha uppförts före 1140—50-talen och influenserna från anglonormandisk arkitektur ha växlat med de skånska. Men efter denna tid dominerar tydligt det skånska inflytandet särskilt i Östergötland. Här blir Kaga kyrka utgångspunkten och inledningen till en mycket livlig byggnadsverksamhet i stiftet. Till Kagagruppen räknas Fornåsa, den äldsta Rök och

Lannaskede i Småland. Samtidigt byggdes Sverkersgården i Alvastra (en krypta under koret), S:t Lars i Linköping, Vrigstad (äldsta) och Hemmesjö i Småland samt Resmo på Öland. I Västergötland finnes paralleller till den skånska riktningen i Linköpingsstiftet med bl. a. Skälvum, vars tympanon är signerad Otelric. Från honom utgår en inhemsk stenskola, som producerat många dopfuntar (Säware, Skeby m. fl.). I Östergötland uppträder sedan en yngre traditionsbildning i ett antal kungsgårdskyrkor såsom Hov, Normlösa och Ö. Skrukeby och något senare Kimstad och Allhelgona (vid Skeninge). I Mälardalen grundlägges en lokalt betonad byggnadskonst med Norrsunda och Skånella kyrka. En byggmästares hela livsverk har Lundberg i detta sammanhang lyckats rekonstruera. Hans huvudverk äro Högby och Gistads gamla kyrkor samt Vårdsberg i Östergötland samt tidigare — utom kyrkor i Skåne —, också i Mälardalen och Möre (Hossmo, Hagby och Voxtorp). Hans skånska härkomst bevisas av likheterna med Dalbytornet och Carl Sten mästares verk. Även i Småland finnas märkliga kungsgårdskyrkor; den mest intressanta är Ströja på Visingsö. Liknande äro Vallsjö, i viss man Flisby samt tornet i Heda i Östergötland. Vallsjö blir sedan utgångspunkt för en hel grupp kyrkor i Njudung såsom Bringetofta, Hjälmseryd, N. Ljunga, Näsby och Vetlanda.

Inledningen till en ny tid bildar cisterciensernas nya stenhugarkonst. När de svenska yrkesmännen tillägna sig den nya huggstekniken, inlemmas slutligen Sverige i den stora europeiska arkitekturfamiljen. Alvastra, Nydala, Roma, Vreta och Varnhem äro de stora monumenten, som snart börja efterbildas först av byggmästarna på Folkungarnas gårdskyrkor i Östergötland (S:t Lars, Bjälbo, Ekebyborna, Fivelstad och St. Aby). Tydliga cisterciensarbeten spårar tillbyggnader i Heda, Örberga, Rogslösa samt nybyggnad i Kumla. Även i Närke finnes en parallellgrupp med inslag från norskt-engelskt håll med sådana kyrkor som Almby, Gällersta, Glanshammar o. s. v. Renare norsk stil finnes i Gräve, Knista och Hardemo.

Ett utmärkande drag i många av dessa kyrkobyggen är kungens stora delaktighet eller ibland jarlens. Men naturligtvis spelade också biskoparna stor roll, som emellertid blivit svårare att fastställa. Några fall äro emellertid mycket tydliga såsom Rydaholm i Småland och vissa arbeten vid Skaradomen samt i Forshem och Valstad i Västergötland, vidare i Östergötland sådana kyrkor som Källstad och Ask, Normlösa, Kristberg samt Botkyrka och Lovö i Mälardalen. Till slut urskiljer Lundberg ett gottländskt inslag på fastlandet, ett inslag tydligt i flera, rätt olikartade grupper av vilka Semi-Byzantios' verk kanske äro de märkligaste (bl. a. Botkyrkomonumentet). En annan gottländsk riktning, exemplifierad i Roslagsbro Karlskyrka, ger betydelsefulla impulser åt den något yngre norrländska kyrkotypen. En ytterst märklig biskoplig hovskulptör kan slutligen följas, vars produktion spritts i Ös-

tergötland och Småland. Hans gottländska konstnärnamn (enligt Roosval) är Bestiarius och hans funtkonst är sedan gammalt känd. Nu berikas hans produktion genom ett antal kyrkobyggnader. En grupp för sig kan spåras längs ostkusten ända från Mälardalen till Ångermanland (t. ex. Norrala, Söderala, Hög, Skön, Brunflo, Styrnäs). De äldsta äro förenklingar av S. Per i Sigtuna. Troligen ha ärkebiskoparna gynnat denna byggnadsverksamhet.

Det summariska referatet av Lundbergs framställning av 1100-talets rika och mångskiftande kyrkobyggnadskonst ger en mycket svag föreställning om det betydelsefulla och intressanta innehållet. Utöver denna epok, som givetvis tilldrager sig största intresset såsom innehållande de största nyheterna, behandlar den stora boken ytterligare ett par århundraden och dessutom byggnadskonstens andra arter: borgar, bostadshus och stadsplaner. Inte minst inom sistnämnda område presenteras ett ibland häpnadsväckande nytt material. För första gången i svensk konstforskning framdragas här landets *alla* monument och konstskapelser, som höra till tiden; alla äro de sedda, studerade och ofta ställda i en ny överraskande belysning eller kombinerade på ett betydelsefullt sätt, som ger nya, märkliga resultat. Mängden av nytt stoff och nya slutsatser och synpunkter är så stor, att även om hälften av författarens resultat icke blir bestående, är det en stor gärning, som han här utfört.

Bengt Cnattingius.

Svenskt kyriale.

Det torde få anses sannolikt, att nästa kyrkomöte enar sig om en ny kyrkohandbok. En direkt följd därav blir, att musiken till svenska mässan måste omarbetas. Det förarbete, som nu göres, bör mottagas med tacksamhet. Det är nämligen inga oansenliga eller lätta uppgifter, som den kommitté får, åt vilken kommer att uppdragas att utarbeta kyrkohandbokens musikaliska del. Arbetet torde också böra bedrivas med skyndsamhet, då man säkerligen icke alltför länge vill dröja med att taga handboken i bruk.

Källskriftsstudier taga alltid lång tid i anspråk. Man emotser därför med glädje att ett par så viktiga källor som Hög- och Bjuråkershandskrifterna, snart komma att utgivas från trycket av kyrkoherde A. Adell. Av värde har också varit de introitusunder-

---

K. Peters och A. Runbäck, Svenskt Kyriale. Lund. C. W. K. Gleerups förlag.

sökningar, som i denna tidskrift offentliggjorts av kyrkoherde Knut Peters. Både texten och melodien till introitus böra noggrant övervägas innan kyrkomötet fattar sitt beslut. På den musikaliska behandlingen av detta moment beror, om det över huvud skall eller icke skall komma till användning i någon större utsträckning.

Svenskt Kyriale, som nu utgivits av Peters och Runbäck är beaktansvärt från flera synpunkter. Dess melodiurval är mycket begränsat. Det innehåller knappast något som icke bör komma till användning. Färre melodier skulle kännas som fattigdom och enformighet, men ett större antal vågar man knappast hoppas på att församlingen skall tillägna sig. Uppställningen är praktisk, enklare än Missalets fyra serier. De praktiska anvisningarna, som förtjäna att uppmärksammas icke blott av mindre förfarna organister, äro mycket värdefulla. En enda anmärkning må göras: Herre förbarma dig skall enligt handboken icke uteslutas i den förkortade litanian. Alldeles förträffliga och mönstergilla äro såväl de införda modulationerna som de detaljerade anvisningar som lämnas om hur övergång kan ske i ett stort antal fall.

I fråga av melödivalet ha inga nyheter införts, med undantag av två Helig vid högmässans ingress. De melodier Kyrialet upptagit torde ha fått allmän spridning. Av särskilt intresse är den rytmiska behandlingen av melodierna. Utgivarna ha helt övergivit taktindelning och utformat rytmen i närmare överensstämmelse med gregoriansk tradition. Den använda rytmen företer dock åtskilliga avvikelser från den traditionella. Det är tydligt, att då den gregorianska rytmen är nära beroende av det latinska språket vissa förändringar måste vidtagas. Det är dock icke lätt att säga, vilka modifikation, som böra göras. På en del punkter har jag en annan uppfattning än utgivarna, t. ex. i fråga om påsktidens kyrie. Men redan detta, att ett allvarligt försök gjorts att arbeta fram den svenska gregorianska rytmen, är tacknämligt. Runbäck's harmonisering är som alltid utmärkt.

A. O. T. Hellerström.

Bernt Notke.

Högt över hopen av medeltida bildsnidare och målare reser sig Bernt Notke, den lübeckske mästaren till den mäktiga Örjansbilden i Stockholms Storkyrka. Antalet dokumentariskt säkrade verk av hans hand utgöres blott av tre, och konstforskningen

---

Walter Paatz, *Bernt Notke*. Berlin 1939. Deutscher Verein für Kunstwissenschaft. Kr. 52:—.

har därför med beskäftig iver sökt tilldela honom arbete efter arbete, vilka uppvisa större eller mindre likhet med de tre kända: altarskåp för Aarhusdomens högaltare och för Reval domkyrka samt S:t Göran och draken i vår storkyrka. Man har haft på känn att Notkeforskningens grund inte blivit riktigt säkert murad och att därför attributionerna börjat bli allt mera godtyckliga. Men äntligen har denna grund blivit lagd, och det är ingen överdrift att säga, att den förefaller säker — vilket nog inte hindrar, att den kommer att bli omdiskuterad i fackkretsar.

Notke är sannerligen värd denna stort lagda monografi. Här om icke förr träder han fram i sin fulla storhet som en banbrytare för 1500-talets stora tyskar: Cranach, Dürer och Grünewald och som den förste europeiskt betydelsefulla lübeckerkonstnären. Notkes mångsidighet är också här fullt utredd; inte bara som skulptör och målare utan även som tecknare till textilier, som modellör åt guldsmeder och som grafiker framträdde han och på alla områden som stor mästare.

För oss svenskar är Notkes namn av särskild betydelse. Han är enligt Paatz mästaren till högklassiska verk i Sverige: ovan nämnda Göransskulptur, Karl Knutsson (Gripsholm), en S. Christofer från Lunds domkyrka (en ny attribution), S. Anna och biskop från Köping, teckning till processionsfana från Vassunda vartill kommer enligt Paatz målningar på det förlorade altarskåpet i Upsala domkyrka. Av dessa verk ägnas särskilt S:t Göran en utförligare skildring av mycket stort intresse och med flera nya synpunkter.

Notkes konstnärsgestalt blir icke klar i konturen utan ett klarläggande av hans medhjälparens insatser. En stor del av Paatz' monografi är därför ägnad dessa. Förf. urskiljer fem skulptörer och tre målare. Av de förra äro den s. k. Imperialissima-mästaren [som här fått ett riktigt namn, Henryk Wylsynck] och Henning von der Heide de främsta. Den sistnämnda får också en betydelsefull och mera konkret plats i utvecklingen, varigenom hans produktion — liksom lärarens ofta omdiskuterad av fackmän — nu blir något lättare att förstå. Endast rörande Hennings lärjungesförhållande till Notke synes förf. sväva något på målet, samt till hans delaktighet vid S. Göransverket. Henning von der Heide har också efterlämnat många verk i vårt land, inte mindre än sju skulpturer och av hans fyra medhjälpare finnas även många arbeten i svenska kyrkor.

Paatz stora monografi, ett verk omfattande ett 400-sidigt textband och ett ståtligt planschband med över 200 vackra ljustryck, är därför ett mycket värdefullt och synnerligen välkommet bidrag till den hanseatiska konstexporten till Skandinavien, ett forskningsområde som förf. tidigare beträtt i sin briljanta studie över den lübeckska stenskulpturen under 1400-talets förra hälft (Johannes Junge och hans genialiska verk i Vadstena klosterkyrka m. m.). Med mästarhand tillrättalägger han sammanhangen och

upptäcker stilfrändskap eller utmönstrar attributioner, som uppgjorts på för svaga grunder. Framför allt måste man beundra den osvikliga känslan för konstnärlig kvalitet och hans förmåga att giva sin lärda framställning lätthet.

Bengt Cnattingius.

Nytt från olika discipliner.

Den svenska kyrkohistoriska forskningens vördnadsvärde nestor, f. professorn vid Lunds universitet, Hjalmar Holmquist, fortsätter trots emeritusståndet sin litterära verksamhet. En imponerande produktion i främsta hand inriktad på att klarlägga den svenska kyrkans historia är den synliga frukten av hans egna omfattande studier och av en aldrig vilande drift att förmedla till allmänhetens kännedom studieresultaten. Andra forskare, av vilka många med stolthet räkna sig som hans lärjungar, ha fört hans intentioner vidare och ut över andra områden. Tiden mögnar nu alltmer för en sammanfattande framställning av den svenska kyrkans historia. Denna höst har Holmquist själv gjort huvudparten av detta vanskliga arbete. I dagarna föreligger del 2 av *Handbok i svensk kyrkohistoria* av Hjalmar Holmquist omfattande tiden från reformationen till romantiken (Diakonistyrelsens förlag, 323 sid., 9:50). Handboken är avsedd att kompletteras med en inledande del, som skall omfatta den medeltida kyrkans historia och en avslutande tredje del om det sista århundradets historia. I raska drag tecknar författaren den kyrkliga utvecklingen och under ständiga utblickar på de angränsande områdena av den andliga odlingen över huvud i vårt land. De stora huvuddragen klarläggas men utan ett schematiskt eller dött uppräknande av fakta. Den levande stilen, som Holmquist utvecklat till mästerskap, och som gjort hans författarskap vida populärt, firar också här triumfer. För den som vill förstå det svenska andelivet och gudstjänstlivet är denna handbok en guldgruva.

Recensenten har med en viss nyfikenhet efterfrågat författarens uppfattning i frågan om Nya testamentet av år 1526. I denna omstridda fråga refererade författaren 1923 i *Svenska kyrkans historia* (III: s. 120) sin åsikt sålunda: »De alltjämt fortgående undersökningarna synas bestämt ge vid handen, att Olavus verkställt översättningen». För närvarande formulerar han sin uppfattning sålunda (a. a. s. 13) »Det synes dock nästan visst att översättningen gjorts av Olavus Petri med några medarbetare under Laurentius Andreaes överinseende». Sådan är uppfattningen på det kyrkohistoriska hållet.

Frågan har nyss upptagits även från filologiskt håll. Professor

Natan Lindqvist, Uppsala, som ägnat trägna mödor åt utforskandet av språket i Nya testamentet har just i årets *Julhälsning till församlingarna i Arkestiftet* (Almqvist & Wicksell, Uppsala, 223 s. 2:—), i anledning av nästa års stora bibeljubiläum skrivit en ytterst intressant och läsvärd uppsats om »Gustav Vasas bibel och det svenska riksspråket». Han får därvid anledning att göra en jämförelse mellan språket i 1541 års helbibel och 1526 års Nya testamente, och att göra en sammanfattning av frågan om Nya testamentets tillblivelse. Han skriver: »Översättningen är sannolikt ett verk av ett flertal medarbetare, bland dem säkerligen bröderna Petri, under den gemensamme huvudredaktören, som angivit de språkliga riktlinjerna». Denne är Laurentius Andreea. Som synes äro forskarna ännu icke helt överens i detta problem.

För denna tidskrifts läsare torde det finnas all anledning att särskilt observera *Linköpings stifts julbok 1940*, Linköping, 203 s. 2:50). Den innehåller ett par ytterst intressanta uppsatser av mer än lokalt värde. Den ena av Dr. Bengt Cnattingius skildrar den restaurering, som under det gångna året utförts i Vårdsbergs kyrka, icke långt från Linköping. Denna kyrka hör till de fåtaliga rundkyrkorna i vårt land, men har under skilda tider sedan 1100-talet ombyggt. Beskrivningen på kyrkans historia och skildringen av restaureringsarbetet samt av de dråpliga målningarna från 1600-talets början är präktigt illustrerad med teckningar och fotografier och ger en god bild av nutida svensk kyrkorestaureringskonst. Den andra uppsatsen, av doktor Einar Erici bär den anspråkslösa titeln: Något om de äldre orgelverken i Linköpings stift med särskild hänsyn till stiftets eget orgelbyggeri. Här har författaren efter mycket omsorgsfulla studier på ort och ställe framlagt ett stycke orgelkrönika av ganska förebildlig art. Många intressanta nya notiser om de orgelbyggare inom östgötastiftet, som verkade under 1800-talet, alltså efter tillkomsten av Hülphers bok om orglarna, har författaren kunnat meddela, notiser, som ge en god bild av denna tidens märkliga orgelbyggeri: amatörerna Nils Ahlstrand och Sven Nordström, om vilkas verk författaren med all rätt kan säga att de stå icke mycket, om ens något efter de mera berömda huvudstadsmästarna. En utförligare skildring av detta ämne skall inflyta i nästa nummer av denna tidskrift.

Det har redan hunnit bli en hel litteratur omkring den nya psalmboken av år 1937. Dess förnämste tillskyndare, Gunnar Ekström i Falun, har uppstämt en väldig lovsång till dess ära; en smula mera dämpat talar dess skarpaste kritiker, Sam Gabrielson i sin broschyr »Nya psalmboken», Bengt Jonzon har i en annan liten häändig skrift påpekat psalmbokens värde som andaktsbok. En mera omfattande presentation har Arnold Werner givit av själva materialet i psalmboken, både det som saknas i den nya och vad som tillförts den. Med texten i psalmboken syss-

lar Gunnar Wikmark, i sin digra avhandling om bibelcitat i den svenska psalmboken, omnämnd i tidskriftens föregående nummer.

Ingen svensk forskare och skriftställare kan tala om den svenska psalmboken med större säkerhet än vår förnämsta hymnolog, Emil Liedgren, professor honoris causa. Sedan trettio år tillbaka har hans till omfånget ganska oansenliga skrift: *Den svenska psalmboken* varit den säkra introduktionen i psalmkännedom, som näppeligen någon präst i vårt land, som vigts till sin tjänst under de tre sista decennierna, saknar på sin bokhylla. Självfallet har den skriften nu tarvat en ny upplaga, det är den sjätte i ordningen och den skall förvisso hälsas av alla för kyrkans psalmskatt intresserade präster, kyrkomusiker och lekmän med stor tillfredsställelse. (Diakonistyrelsens förlag, 121 s. 2:50). Den mycket anspråkslösa underrubriken »Några synpunkter» i de äldre upplagorna, åtminstone fanns den i den andra upplagan, som i sönderläst skick befinner sig på anmälarens bokhylla, har nu med all rätt utbytts mot: »En historisk överblick». Skriften ger verkligen en överblick. När man åter läser om de första delarna av häftet, eller för första gången studerar de nytillkomna senare delarna om den nya psalmboken och dess tillkomst, kan man icke nog begrunda och beundra författarens överlägsna förmåga att ge en överblick av själva utvecklingen och att göra detta utan att detaljernas mångfald gör framställningen till en torr och tröttsam uppräkning. Han hinner med utblickar åt alla håll och kanter, han sätter in psalmerna i deras historiska, kyrkohistoriska och litteraturhistoriska sammanhang. Han belyser epokenas särart och deras talesmäns antecidentia på ett sätt som bevitnar hans levande intresse för alla grenar av mänskligt vetande och för all vetenskaplig forskning men också för den kristna församlingens liv. En alldeles särskild tjusning bereder läsningen av de nytillkomna kapitlen om psalmboksrevisionen 1868—1921 och psalmboksfrågan 1921—1937. Här talar ju icke blott vetenskapsmannen och forskaren, utan också kyrkomannen, och framställningen blir konkret såsom när den ger besked, som själv varit med och gjort historia. Här finnas många kyrkhistoriskt intressanta detaljer, som man gärna ser samlade och insatta i sitt rätta sammanhang. Där finnes en värdefull notis om författarens egen psalm: Fader, du vars hjärta gömmer, som berättar om den hemliga förhoppningen att få uppleva ett nytt Andens liv, vilken studentgeneration från våren 1902 närde. Man levde då i intrycken från Natan Söderbloms installationsföredrag, när det teologiska tänkandet fick en ny tjusning och en dristigare flykt. Där finnes en sida, som förvisso mången kommer att stanna inför med tacksamhet, därför att den klarlägger en dunkel punkt i psalmboksarbetet: det som skedde sommaren 1921 då kyrkomötespsalmboken av föregående år blev till ett psalmbokstillägg. Intressant och genom de träffsäkra omdömena ganska amusant är skildringen av de varandra snabbt avlösande revisionskommittéerna

under 1930-talet. De sammanfattande sista sidorna av skriften ägnar författaren åt några antydningar om nyförvärvet i vår kyrkliga diktning, som böra bli mycket värdefulla för den som i ungdomskretsar eller studiecirkel vill orientera nutida ungdom och bildningstörstande allmänhet i de nya tankarna i vår nya psalmbok.

På sida 106 har författaren en skildring av den oro, som efter tilläggslinjens seger 1921 småningom grep dem som hade ledningen av det kyrkliga arbetet, att psalmboken av år 1819 skulle bli utträngd av det lilla oansenliga bandet »Nya psalmer». Av vissa tecken att döma torde denna oro ha smittat hela kyrkomötet 1936 och varit en avgörande anledning till den märkeliga enighet, som präglade dess beslut i psalmboksfrågan. Man ville genom ett raskt beslut rädda Wallin. Nu måste man fråga: Har detta skett och kommer det att ske? En konfirmandlärare av år 1940 börjar fråga sig om verkligen vägen till att rädda Wallin var att spränga in det nya i psalmboken. Han kan på en fråga till ungdomen om vilka julpsalmerna äro, få till svar: Det är en ros utsprungen, O du saliga och Stilla natt. Efterfrågar man Wallins psalm 55, så känna de unga av densamma möjligen första versen. Har man räddat Wallin? Frågan är för tidigt väckt, men svaret får nog numera ges i skolan, kanske främst i söndagsskolan.

Det nya kyrkoåret har celebrerats med några nya homilitiska alster. Ett arbete av för våra svenska förhållanden helt ny art är *Gunnar Rosendals: Nådens år* (Förlaget Pro Ecclesia, 350 s. 4:75). Han betecknar den själv som en kyrkokalender och det är uppenbarligen hans avsikt att i densamma inarbeta och genomarbeta kyrkoårstidernas olika tankar och stämningar. Författarens förebild är framför allt Pius Parsch, ledaren för det folkliturgiska arbetet i Österrike. Dennes liturgihistoriskt intressanta arbete: *Das Jahr des Heiles* har givit författaren många idéer både ifråga om uppställning och vid utnyttjandet av det givna liturgiska materialet. Den uppgift författaren föresatt sig är mycket betydelsefull och utomordentligt vansklig. Det kan icke råda någon tvekan om att författaren också i många stycken äger förutsättningar för att fylla denna uppgift. Han har en rikt flödande ådra, han målar väl och han har en stor beläsenhet, som låter honom samla i ladorna från skilda väderstreck och länder. Allt detta har kommit honom väl till pass. Han har också åstadkommit en högst läsvärd bok, som skänker mycken kunskap och mycken uppbyggelse och ändå skulle man önskat att hans bok, liksom Parschs hade fått växa fram småningom under längre tidrymd, att han genom uppsatser och små skisser hade fått bearbeta det mångskiftande stoffet på ett mera ingående sätt, än han nu kunnat göra. För att belysa kyrkoårets rikedom på tankar inför författaren och utlägger dels evangeliebokens texter för söndagar och helgdagar, dels tideböns-texter, läsningar ur andra bibelböcker och psalmversar ur psalmboken. Därjämte meddelar han ur allmänkyrklig tradition om

gamla sedvänjor och bruk. Med detta material är ju genom predikotjänsten en präst delvis väl förtrogen, delvis mindre väl förtrogen. Det är tydligt att så också är förhållandet med författaren. Man kan knappast påstå att det genom tidegården nyinförda materialet är så genomarbetat, som man skulle ha önskat, då tidebönerna nu sättas in i sitt kyrkoårssammanhang. Det måste nog betydligt mera arbete och studier och möda till innan sådana texter som adventssöndagens föreslagna introitus eller O-antifonerna i veckan före jul bli tillgängliga även för tränat kyrkofolk. Det är tacknämligt att Rosendal tagit upp uppgiften och han är all heder värd för det sätt varpå han nu sökt lösa frågan, men man vill gärna önska att han finner så mycken tid i sitt arbete att han kan fortsätta med att fördjupa sig i den påtagna uppgiften och att han skall bli i tillfälle att omarbета och genomarbета det stora, sköna men vanskliga materialet. Den formella begåvning, som hör till Rosendals styrka, borde också göra honom skickad att ge vårt kyrkofolk en inledning i kyrkoåret som kunde vara tillfredsställande både ur liturgisk, homiletisk och själavårdande synpunkt.

Man kan förvisso om Rosendal säga att han har en inneboende glädje av att skriva. En annan flitig samlare inom den homiletiska genren är hans ämbetsbroder inom stiftet, teol. lic. Alex. Westin, som med en otrolig flit sammanför ur kristenhetens väldiga homiletiska skattkammare goda ord, bilder och liknelser till prästernas och kanske framför allt till lärarfolkets nytta och glädje. Just nu i kyrkoårets begynnelse har han sänt ut (på Diakonistyrelsens förlag) en ny samling av *Kyrkoårets texter* i bilder, liknelser kärnord (256 s. 5:—). Denna samling omfattar första årgångens högmässotexter och anpassar sig alltså väl till den innevarande predikoårgången. Arbetet behöver knappast här utförligare recenseras. Denna samling liknar de föregående och den låter tänkare och talare från allehanda tider och tungomål passera revy understundom i en nästan tröttsamt brokig blandning.

Till den andliga beredskapen må man väl kunna räkna *En tröstebok i ofärdstid*, som Tord Ström utgivit (på Diakonistyrelsens förlag 62 s. 75 öre). Man blir nästan chockerad då man läser förordets inledning: »När vi mötas i skyddsrummen». Bönboken som skall distribueras i de mörka skyddsrummen, där de kvalfulla timmarna under bombanfallen skola fördrivas, ligger alltså redan färdig. Den innehåller texter ur bibeln, psalmer och böner, väl valda och sammanställda att brukas »när vi i högsta nöden stå».

En aktuell bok i ett aktuellt ämne är *Joh. Lindblom: Boken om Job och hans lidande* (C.W.K. Gleerup, 372 s. 8:75). En bok om detta svåra problem, som i alla tider varit en stötesten för tanke och hjärta, har här givits vår kyrka av en boksynt man som därjämte skriver en lätt tillgänglig och vacker svenska. Författaren ser sitt ämne ej blott ur exegetisk eller teologisk synpunkt,

utan vet att sätta in det även i litteraturhistoriskt sammanhang. Man ville gärna önska att denna bok skulle nå långt ut utöver deras kretsar som ex officio syssla med bibeln och dess böcker.

Till sist må i denna löst komponerade recensionsöverblick uppmärksamheten fästas på ett nyligen utkommet vackert bildverk: *Le visage du Christ* (Bibliothèque Française des Arts, Paris, 128 s.) med text av Pierre Mornand. Här ges en samling utsökta bilder av Kristus allt ifrån en dopframställning i mosaik från 400-talet i Ravenna till Paul Gauguin och J. B. Corots doptavla i St. Nikolaus kyrkan i Paris. Ett mycket belysande studiematerial är här hopsamlat från den kristna konstens skilda epoker och stilarikningar. Reproduktionerna äro väl utförda.

Arthur Adell.

Hög- och Bjuråkershandskrifterna.

Tack vare anslag från Humanistiska fonden komma de båda musikhandskrifter, som förvaras i Högs och Bjuråkers kyrkor inom ärkestiftet att utgivas nästa år. Själva reproduktionen omhänderhaves av Malmö grafiska anstalt, hovintendent John Kroon. Utgivare är kyrkoherde A. Adell, Söderköping, vilken skrivit inledningen till utgåvan.

Handskrifterna, som omfatta tillsammans 200 sidor i liggande folio, hava intresse såväl ur historisk som praktisk synpunkt. Båda härröra från den utomordentligt betydelsefulla period omkring år 1540, då den evangeliska gudstjänsten definitivt nyordnades under Laurentius Petris ledning. De innehålla främst olika serier av musik till mässans fasta delar. Den av utgivaren skrivna inledningen visar handskrifterna återspegla den praxis, som vid denna tidpunkt utvecklat sig

vid Uppsala domkyrka under mästern Lars ledning. Den tradition, som då grundades, byggde på medeltida praxis, och blev bestämmande för hela den svenska kyrkan, då den upptogs både i 1697 års koralbok och i musiken till svenska mässan 1897.

Den revision av missalet, som blir den närmaste uppgiften efter revisionen av handboken, måste därför i hög grad taga hänsyn till reformationstraditionen, sådan den avspeglar sig i de väl bevarade handskrifterna från Hög och Bjuråker. Handskrifterna äro därför av stort aktuellt intresse, och borde finnas i kyrkornas bibliotek.

Subskriptionsanmälan insändes till utgivaren, kyrkoherde A. Adell, Söderköping, eller till C. W. K. Gleerups förlag, Lund, senast den 15 januari 1941. Subskriptionspriset är 20 kronor, bokhandelspriset 25 kr.

Några upplysningar till psalmhistorien.

Liedgren uppger i sin psalmhistoria (sid. 273), att psalmen: Eya, mitt Hierta rätt innerligh Jubilerar, Medh Lust och Glädie så hierteligh Triumpherar ... (Nps. 598) på svenska först är känd i ett Göteborgs-Manuale av år 1673. I själva verket återfinnes emellertid psalmen i ett par tidigare andaktsböcker nämligen: Manuale Eller Een Ny Handbook av åren 1668 och 1672, bägge tryckta hos A. Grefwe i Göteborg. I 1668 års manuale står under psalmen signaturen O. F., som synbarligen är översättare.

Psalmen: Går här fram j Sinnen kära ..., omarbetad såsom Nps. 443, återfinnes också i 1668 års Manuale. Liedgren uppger den tidigaste svenska översättningen från år 1672 (sid. 234). I samma manuale ingick också en parafras över Psaltaren 113, som sedermera intogs i 1695 års psalmbok under nr. 90: Alle som Herran tiena, I sann Gudachtigheet. ... Enligt Liedgren (sid. 298 noten, 316 noten) är den känd från år 1673. Den förekommer även i Manuale Eller Een Ny Handbook 1672. Psalmen anses vara författad av H. Spegel. Den har emellertid i 1668 års manuale den ovan nämnda signaturen O. F. Samma signatur står i 1668 års Manuale även under psalmen: Jagh wil min Herre Gud lofwa, Som alle mijn Synder bar.... Liedgren omnämner den i ett Clenodium, 1689 och Manuale, 1691 (sid. 215). Psalmen: Gudh skapte Änglarnas Natur, Andeligh ... har Beckman i sin psalmhistoria funnit i Manuale 1673 (sid. 997). Den finns dock redan i 1668 års Manuale. Här möter vidare psalmen: Ljuus aff Liuus O, Morgonstierna ... (Gps. 356, Nps. 426). Beckman-Liedgren daterar den från år 1671 (sid. 834, 234). I 1937 års psalmbok angives emellertid översättningen

till år 1664. Psalmen: Af Kärligheet emoot then trofaste Gudh ..., som Liedgren omnämner i Eberdts Clenodium 1684 (sid. 286), förekommer både i 1668 och 1672 års manualen från Göteborg.

I En Christens gyllende Clenodium, tryckt hos L. Lönbohm i Göteborg 1683, återfinnes psalmen: O, Gudh, o, Gudh, så from, Tu källa af all gåwor... (Gps. 297, Nps. 398). Liedgren omnämner den tidigaste svenska översättningen från år 1684 (sid. 322). Psalmen: Ach, Herre, huru skräckelig är ..., som är en översättning från J. Heermann och inkom i den svedbergska psalmboken under nr. 176, möter i En Christens gyllende Clenodium, tryckt i Göteborg hos J. Rahm 1687. Liedgren uppger, att den finns intagen i Eberdts Clenodium, 1690 sid. 320 not 1. I Clenodium 1687 finner man även psalmen: Jesus är aff en Jungfru reen ..., som Liedgren omnämner från år 1689 (sid. 215) och psalmen: Jesus högsta Glädie ..., som Beckman tidigast sett i Manuale 1690 (sid. 550). Psalmen: En trösteligh Wijsa medh herligh Melodie ..., för vilken Jöns Rahms Clenodium, 1639, uppgives såsom källa, (Liedgren, sid. 324), har av mig tidigare funnits i Ett Nytt Manuale av år 1661 (Lindquist, Studier i den svenska andaktslitteraturen under stormaktstidevarvet, sid. 143 not 2 f.). Den kan emellertid också beläggas i Ett Nytt Manuale tryckt i Stockholm hos H. Keyser 1665 och i Manuale, Göteborg 1668.

Nämnas bör även några psalmer, som Liedgren behandlar i sin psalmhistoria, och vilka där angivas vara intagna i Åbopsalmbokens appendix av år 1673: Om Menniskiones Fåfångelighet skrifwer Salomon then wijse Man ..., som återfinnes i Manuale, 1668

(Liedgren, sid. 239, Lindquist, sid. 143 not 2 f.), Jagh wil eder qwäda aff Hiertans Grund ..., också i Manuale 1668 (Liedgren, sid. 239), Uthan ey Herren medh oss står ..., en översättning från Luthers Wår Gott nicht mit uns ... i Ett Nytt Manuale, 1665, (Liedgren, sid. 225), O, Herre Gudh, wij lofwe tigh och prijse ..., i Ett Nytt Manuale, 1665 (Liedgren, sid.

236), måltidspsalmen: Herre Gudh, tigh wij nu prijse ... i samma Manuale (Liedgren, sid. 260), Styrck migh, Herre Gudh och giff godt modh ... i Manuale 1665 och Manuale 1668 (Liedgren, sid. 236, Lindquist, sid. 143 not 2 f.), För thenna dagh så nådeligh... i Manuale 1665 och Manuale 1668 (Liedgren, sid. 234, Lindquist, sid. 143 not 2 f.).
David Lindquist.

Recensioner.

Liturgik.

A. O. T. *Hellerström: Liturgik. 2:a uppl. Stockholm 1940. 504 s. Pris häft. kr 10:—; inb. kr. 12:—.*

Anmälarer besökte en gång Danderheds prästgård vid den tid, då organistexamen avlägges vid Musikaliska akademien. Läraren i ämnet liturgik, kyrkoherde Hellerström, var just selsatt med att utarbeta frågorna för det skriftliga provet. Han lät mig taga del av dem. Det var omöjligt att icke intagas av den uppriktigaste aktning. Kunde examinanderna någorlunda tillfredsställande besvara dessa frågor, måste undervisningen vara synnerligen effektiv. Tyvärr fick jag icke se svaren. Om H:s förhoppning att svaren, liksom tidigare år, skulle bliva goda, gick i uppfyllelse, tillkommer hedern honom själv. Och det i första rummet såsom författare till den förträffliga lärobok i liturgik, för vilken den svenska kyrkan icke kan vara honom nog tacksam.

Första upplagan av H:s liturgik utkom för 8 år sedan. Det är ett glädjande tecken att redan nu en ny upplaga blivit nödvändig. På sitt sätt vittnar detta om ökad förståelse för

betydelsen av liturgisk kunskap hos dem som skola tjäna i Herrens hus.

Den nya upplagan återger i allmänhet den gamlas text i oförändrat skick. Samma goda egenskaper som utmärkte den gamla — klarhet, vederhäftighet, sakrikhet — återfinnas därför även i den nya. Åtskilliga betydelsefulla och delvis ganska omfångsrika tillägg ha emellertid gjorts. De viktigaste äro av den betydelse att de icke få förbigås ens i en kortfattad anmälan. Först må nämnas de förtjänstfulla översättningarna av viktigare liturgiska texter, som infogats i framställningen av Mässans historia. Detta försök att göra boken icke blott till en liturgisk lärobok kan icke nog lovordas. Även om det stora behovet av en dylik läsebok ingalunda härmed kan anses avhjälpt, har dock ett första steg i riktning mot detta viktiga önskemåls förverkligande tagits. Möjlighet att studera liturgiska texter måste finnas; annars får även den bästa lärobok något torrt och dött över sig. Först vid ett studium av texterna själva öppnas liturgiens rika källor.

Berömvärdt är ock att författaren betydligt utvidgat och fullständigat redogörelsen för den orthodoxa mässan.

Denna är genom sina många sköna detaljer värd en närmare bekantskap, även om den som helhet på oss verkar förvirrande genom sin rikedom och svåröverskådlighet. Tyvärr äro text-proven här — väl av utrymmesskäl — alltför knapphändiga och fåtaliga.

Sedan förra upplagan utkom ha vi fått ny psalmbok och ny koralbok. Detta har medfört en grundlig omgestaltning av kapitlen om den evangeliska psalmen och koralen. Författarens försök att trots begränsat utrymme sträva efter största möjliga fullständighet torde dock ha gjort dessa avdelningar oskäligt tunga. Som de stå där äro de utomordentligt värdefulla i all sin lexikaliska knapphet. De äro förträffliga att ha till hands som uppslagsbok. Men det skulle utan tvivel mera tjäna arbetets huvudsyfte — att vara en lärobok för präster och kantorer — om författaren inskränkt materialet och strävat efter att åstadkomma en mera njutbar läsning. Framhållas må den tacknämliga bibliografiska avdelningen å ss. 437—459.

En avdelning som äger författarens särskilda intresse är den gregorianiska sången. Hans kärlek till denna har tagit sig uttryck i att sidantalet som ägnas denna är nästan dubbelt så stort som i första upplagan. Att framställningen i hög grad vunnit härpå är otvivelaktigt. Den utgör nu en både omfattande och vederhäftig handledning i kyrkans speciella sång. Med hänsyn till den publik för vilken denna del av boken närmast är avsedd hade det dock kanske varit lyckligare, om författaren i större utsträckning försökt att arbeta med svenskt textmaterial.

En nyhet må ytterligare med största erkännande omtalas. På sexton i texten insprängda blad äro sammanförda 66 i stort sett väl valda och ytterst

instruktiva bilder. I ett och annat fall hade man dock önskat något annat. Nog hade man t. ex. kunnat få någon roligare representant för pluviatet än den ovanligt torra och fantasilösa biskopsskruden i Skara.

Någon detaljgranskning skall icke här företagas. Som slutomdöme må blott tilläggas att när man tänker tillbaka på gamle Ullman kan man icke underlåta att avundas dem som redan medan de äro unga få Hellsströms Liturgik i händerna.

Knut Peters.

För kör.

Från Nordiska musikförlaget.

Veni redemptor gentium i äldsta kända form samt i fyra sättningar fr. 1500-talet. —: 15.

M. Praetorius: O Gud, som även räckt din hand (efter en visa av J. Steuerlein 1588). —: 15.

—: Ett barn är fött i Betlehem. —: 10.

Gläd dig, o kristenhet. 3-stäm. kör (dam). —: 10.

Edvin Solem: Kyrie. —: 25.

A. Runbäck: Kantat på Den helige Mikael's dag eller Ungdomsdag. Texten sammanställd av K. Peters.

—: Kantat för minnesgudstjänst, Alla Helgons dag eller jordfästning. Texten sammanställd av K. Peters.

Av den gamla ambrosianska hymnen *Veni redemptor gentium* (=sv. ps. 58) — möjligen den äldsta koralmelodien i vår koralbok — har sammanställts dels Erfurtersångbokens av 1524 melodiavfattning och dels tre körsättningar från 1500-talet, nämligen ett bicinium av G. Helder, en fyrstämmig kantionalssats ur den kyrkomusikhis-

toriskt berömda koralsamlingen från 1586 av Lucas Osiander samt en förnämlig polyfon sats, likaledes fyrstämmig, av B. Resinarius. Med de förslag till utförande av överhoppade verser (unison dam- resp. manskör, tutti med orgel; även en orgelkorall föreslås infogad) som givas, erhåller man av det hela en quasi koralkantat över den lilla fina jul-(egentligen advents-)korallen. Det uppväckes emellertid på nytt en önskan om en svensk översättning, som närmare ansluter sig till den tyska texten, även ifråga om rytmen. Som det nu är, kan textunderläggningen varken i Helders eller Resinarii satser kallas tillfredsställande.

Av Praetorius föreligger två saker, en vacker och lättjungen fyrstämmig hymn. »O, Gud, som även räckt din hand» och en 2—3-stäm. sats till den gamla Puer natus (= koral 67) med originaltexten översatt av Seth Svanholm. Denna sak lämpar sig särskilt för barnröster, gärna med instrument, t. ex. blockflöjter, violiner, som stödja sångstämmorna eller själva utföra någon eller några av dessa. Sången torde vinna på att sjungas ett tonsteg högre än den här noterats.

Liksom den senare av Praetorius-sakerna är även »Gläd dig, o kristenhet» hämtad ur De Ungas Hymnarium. Det är en melodi från 1400-talet, som bearbetats bra (av vem?) för en och tre lika stämmor (närmast barnkör).

Ifråga om Edvin Solems Kyrie ligger det nära till hands att anmärka på det som *icke* finns. Därigenom att endast första delen av den tredelade kyrietexten tonsatts, ger nämligen den i övrigt goda satsen med sina diatoniskt förda stämmor och sin doriska hållning intryck av en musikalisk torso.

Runbäck utger två nya miniatyr-

kantater med texterna sammanställda av Knut Peters. Den för den hel. Mikael's dag avsedda bygges upp kring en mikaelspsalm ur den finska psalmboken till mel. 12 i vår korallbok. Denna mel. bearbetar Runbäck för blandad 4-(5-)stämmig kör med c. f. i tenorstämman. Tonsatta bibeltexter för unison damkör, unison manskör och 4-stäm. kör inleda och interfoliera korallverserna. Kantaten mynnar ut i sv. ps. 214: 2—4 såsom församlingssång (= predikstolspsalm). — Den andra kantaten är avsedd för Alla Helgons dag men är även lämplig vid minnesgudstjänst eller begravning. Sv. ps. 599: 5—7 är satt för trestämmig blandad kör men kan även utföras av unison barnkör, allt med eller utan orgel. Vers 7 kan även utföras som församlingssång. Mellan verserna sjunger en eller några mansröster utan orgel två bibeltexter: 1 Kor. 2: 9 och Upp. 3: 5. Om båda kantaterna kan samma omdöme givas som om de föregående runbäckska småkantaterna: de äro tekniskt anspråklösa saker som tillfredsställa den liturgiskt anspråkfulle kyrkomusikern.

Från Kyrkosångsförbundets förlag, Uppsala.

Georg Forster: (Nürnberg 1541)

Du som oss frälst ur syndens band (sv. ps. 126). 3-stäm. barnkör. Kr. 0: 15.

V. Söderholm: Ack, hjärtans ve.

Koralmotett för barnkör a cappella. Kr. 0: 15.

—: Halleluja för barnkör a cappella.

Kr. 0: 10.

De båda barnkörsmotetterna stamma från till tiden vitt skilda men i stilen nära förbundna komponister. Den förra är en bearbetning av den tyska korallen: »Wo Gott zum Haus nicht gibt sein Gunst» med c. f. i

överstämman. Som text har sv. ps. 126:1 och 4 underlagts. Söderholms »motett» över sv. ps. 98:1 med koralen i mellanstämman är likaledes en liten verkligt fin sats. (Primparallellen mellan 1:sta och andra stämmorna i sjätte takten är väl notstickarens verk). Detsamma gäller det motto-betonade Halleluja, en trestämmig primkanon med en icke »kanoniserad» mellandel. Den påminner något om Telemanns kanonstycken.

Från Förlag Viktor Norberg, Västerås.

Torsten Hägg: Herre, förbarma dig och Påskhymn. Båda för bl. kör.

V. Söderholm: Mässa för barnkör a cappella.

—: *Helige Fader. Koralmotett för barnkör a cappella.*

—: *Vi tacke dig, o Jesu god. Koralmotett för trestäm. kör a cappella.*

Häggs kompositioner tillhöra, ehu-ruvål någorlunda nyskrivna, det gångna och numera, ack, så fjärran ligande 1800-talet. Vare sig den känsliga kyriesatsen eller den hurtfriska påksången är sådant, som nu äger tryck- eller spridningsvärde. Det förvånar, att detta så märkligt ideellt inställda förlag vill lägga ned kostnader på kompositioner av sådan art.

Valdemar Söderholm, numera känd som god kyrkokomponist, har på detta förlag fått i tryck en Mässa och en koralmotett, båda för barnkör. Mässan, som är fyrsatsig (Kyrie, Gloria, Credo, Agnus Dei), bygger på gregorianska eller närbesläktade temata. Till Herre, förbarma dig har tonsättaren hämtat sitt tema från missalets f-mollkyrie i andra (fjärde) serien, gloriatemat ur tredje serien och agnus deimelodien från passionstiden

(det gamla svenska agnus dei dominicale). Credosatsen är en bearbetning av melodien »Vi love dig, o store Gud» till Bengt Jonzons trospsalm sv. ps. 27. Stilen är genomgående den från Söderholms närmast föregående körsaker kända: konsekvent lineär sats, traditionsfri och personlig uppfattning och gestaltning. — »Nutida» och god är även den lilla koralmotetten »Helige Fader» (sv. ps. 28). Melodien sjunges i första versen unisont med en mera flytande rytm än koralbokens, en rytm, som bättre bär fram textorden. Andra versen är tvåstämmig, tredje trestämmig med koralen i sopran II. — En annan koralmotett av litet format är »Vi tacke dig, o Jesu god» för blandad trestämmig kör. Söderholm har även här i första (tredje) versen ledigt och behärskat kontrapunkterat c. f. (i sopranstämman) med självständigt förda melodilinjer för alten och mansstämman. Mellanversen är tvåstämmig (damröster).

Från Sveriges Körförbunds Förlag.

Sven Blohm: Mässa för blandad kör. Kr. 0:90.

En a cappella-körmässa hör inte till de vanligare produkterna inom svensk kyrkomusikalisk alstring. Det är därför med ett visst intresse man tar del av föreliggande verk, komponerat 1931. Det omfattar de sedvanliga mässdelarna, dock icke Benedictus och Osanna. Kyriet har en klar formell uppbyggnad men något motiviskt kontrapunktarbete förekommer icke. Altstämman »intonerar» alla tre delarna med en och samma melodi, som emellertid icke upptas till bearbetning i de andra stämmorna. Satsen verkar något enahanda i sin ackordfigurativa skenpolyfoni. Gloria- och Credo-sat-

serna behandla endast textbegynnelsen av respektive mässdelar. De äro båda mera kontrapunktiskt utformade. I Gloria blir det imitativt införda temat föremål för omvändning med tillhörande förarbetning i senare delen. Credosatsens tema, vilket liksom i Gloria intonas av basstämman, kommer mot satsens slut med god verkan i förstoring i sopranstämman. Sanctus sjunges larghetto och begynner pp. Textstället: »Hela jorden är full av hans härlighet» tages dock un poco moto och forte. I sista satsen (Agnus Dei) går tankarna osökt till Moréns »O Guds Lamm» för damkör och orgel, som har liknande motivval och håller sig inom samma stämningssfär.

Som helhet ger mässan med sin välvärdade stämföring ett väl icke överväldigande men dock otvetydigt gott intryck av de satstekniska kunskaper, som tonsättaren förvärvat under sina studier för prof. Ernst Ellberg, vilken kompositionen är tillägnad. Den är emellertid samtidigt såpass akademisk och traditionell — några personliga tonfall kunna knappast spåras — att man svårligen entusiasmeras därav. När tonsättaren skaffat sig en personligt färgad stil och en ej alltför ringa dristighet i motivutmejsling och stämföring, torde han med sina teoretiska kunskaper kunna åstadkomma verk, som ha ännu större värde.

Rqu.

För solosång.

Oskar Lindberg: Snabbt jagar stormen våra år. N. Musikförl. Kr. 2:—.

Hugo Melin: Tre hymner för sång och piano. V. Norberg, Västerås. Kr. 2:—.

Nat. Svanholm: Solosånger ur svenska psalmboken. Viktor Norberg, Västerås.

Den numera välbekanta Karlfeldtdikten har tydligen blivit omtyckt av våra komponister. Oskar Lindbergs musik är den fjärde till denna dikt, som på kort tid kommit i anmälares hand. Den uthärdar givetvis konkurrensen utan att fördenskull vara anmärkningsvärd. Såsom varande ett alster av Lindberg bär den sina spår av den bekanta dalatonen och som alltid är det även här ett stycke levande musik den uppskattade tonsättaren åstadkommit. För en därtill skickad romanssångare är den säkert en tacksam uppgift.

Av de båda häftena på Norbergs förlag torde Hugo Melins vara det bättre. Till tre Liedgrendikter — numera ps. 267, 532 och 533 i sv. psalmboken — har han skrivit en musik, som utan att kunna benämnas kyrklig dock genom sin äkthet i tonfallen får sitt värde och kan göra ett bruk därav som religiös hemmusik befogad. Sångerna av Nat. Svanholm äro däremot, möjligen med något undantag, av ringa musikaliskt värde.

C. E. R.

Kyrkokonst.

Oscar Doering: Kristna symboler översättning av Frithiof Dahlby, Stockholm. Saxon & Lindström. Kr. 3:—.

För några år sedan recenserades i denna tidskrift Doerings lilla handledning, Christliche Symbole. Den har nyligen överflyttats till svenska, och vi ha därigenom fått en handbok i kristen symbolkonst, som säkert länge saknats. I denna gestalt framträder det specifikt katolska i framställningen och samtidigt uppenbaras bristen

på evangeliskt-lutherskt material från senare tid. Översättaren har dessutom i sin strävan att förkorta den tyska texten företagit strykningar, som icke alltid varit lyckliga. I listan över helgonattribut ha ett och annat svenskt helgon fått komma med, men inte på långt när alla. Fortfarande står därför önskemålet kvar om utgivandet av en handledning i ämnet där inte bara symbolerna behandlas utan hela det teologiskt betingade stoffet i vår svenska kyrkliga konst.

Bengt Cnattingius.

De medeltida målningarna i Säby kyrka. Försök till tolkning av Sigurd Pira. Tranås 1940. Kr. 1:50.

De vid en restaurering av Säby kyrka framtagna kalkmålningarna från medeltidens slut ha i en vacker skrift av landsfiskal Sigurd Pira fått en förträfflig uttolkning. Pira beskriver de rätt sparsamma figurscenerna, vilka återge scener dels ur Genesis (skapelsen och syndafallet) dels ur Jesu liv. I urvalet av dessa bilder saknas

händelserna ur Jesu barndomshistoria; istället skildras Jesu frestelse, bespisandet m. m. samt vidare deesis, Mikael, Jungfru Maria, Nådastolen samt diverse helgon. I korvalvet ses korsfästelsen samt återigen helgon och Maria i rosenkrans. Att ur detta bildschema framställa det teologiska innehållet är icke lätt — målaren tycks ha varit rätt mycket lämnad på egen hand. Pira anser målaren vara att söka bland Vadstena klostrets konstnärer och föreslår Nicolaus Haqvini. Därmed har förf. kommit rakt in i ett aktuellt forskningsområde, som flera forskare med skygg försiktighet nu börja närma sig. Anmälaren ställer sig t. v. avvaktande och erinrar blott, att Ugglas' viktiga uppsats, »Till Vadstena klostrets konsthistoria», undgått förf. och därmed de viktiga monumenten i birgittinskt måleri, altarskåpet från N. Fågelås och kalkmålningen i nunnornas refektorium i Vadstena kloster, som båda äro av högre kvalitet. Till samma verkstad som Säby målningar höra troligen de nyupptäckta kalkmålningarna i V. Ny kyrka, norr om Motala.

Bengt Cnattingius.

Meddelanden.

Val. Till innehavare av förenad tjänst ha utsetts:

i Revsund, Jmtl., Allan Asberg, Skärplinge, i Ytfercnhörna, Srm., David Wiberg, i Himmata, Vstm., L. Andrén, Linzesberg, i Lannaskele, Jönk., S. Segrén, Torpa, i S. Solberga, Jönk., C. O. Hagstål, Sjöås, i Helgum, Vnrl., Erik Häggström, Ydre, i Sjöås, Kron. L. Norén, Tävelsås, i Hedemora, Bengt

Sterner, Stockholm, i Torpa, Östg., Alf Hellman, i Odensvi, Klm., Hilding Hedgren, Gräve, i Mörlunda, Klm., Karl Karlsson, Bottnaryd, i Vissefjärda, Klm., A. Welin därstädes, i Salem, Sth., Bertil Olsson, Södra Vi, i Arboga, Väst., F. Pihl, Lohärad, i Härlunda, Skb., Hilding Bernhard Henriksson, Ormesberga, i Tingstäde, Gotl., Elsa Selinius, Piteå, i Stenstorp, Skb., Bengt

Persson, Lönneberga, i Råda, Skb., Börje Hanström, Trosa, i Vårsås, Skar., M. Bolin, Humla, i Västermo, Söd., S. K. L. Sandahl, Uppsala.

”Kyrkomusikaliska föreningen vid Kungl. Musikkonservatorium» har nu börjat sitt fjärde arbetsår. Föreningen, som är en sammanslutning av elever och privatister vid konservatoriet, har till uppgift att hos sina medlemmar väcka och tillvarataga intresset för kyrkomusik, stärka och utveckla kärleken till kyrkomusiker-kallet samt ge medlemmarna tillfälle till praktiskt utförande av kyrkomusik. I sin strävan att bereda medlemmarna tillfälle till praktisk verksamhet vill föreningen stå de församlingar till tjänst, som önska föreningens medverkan vid gudstjänster av olika slag, såsom vesprar, musikandakter, församlingaftnar m. m. För detta ändamål upprätthålls bland medlemmarna en blandad kör — och då så erfordras — en orkester.

De församlingar i Stockholms närhet, som önska föreningens hjälp torde godhetsfullt sätta sig i förbindelse med Kyrkomusikaliska föreningens ledare, Herr Henrik Jansson, Kungl. Musikkonservatorium, *Sockholm*.

Ur föreningens föregående verksamhet kan omnämnas en sångarfärd i Skara stift sommaren 1938, en liknande färd i Norrland sommaren 1939 samt ett flertal olika framträdanden i Stockholm med omnejd.

På inbjudan av Kyrkomusikal-föreningens ordförande, Professor Oskar Lindberg, kommer Domkyrkokapellmästare Josef Hedar från Lund att under innevarande hösttermin föreläsa över ämnet: »Kring nyfunna Buxtehudekompositioner i Lunds universitetsbibliotek». Föreläsningen kommer att hållas i akaemiens orgelsal.

Margareta Claesson.

Kyrkomusikaliska föreningens sekr.

Återuppbyggnadsarbete i Finland. Finlands kyrka har icke lamslagits i sitt arbete. Med friska krafter fullföljer den sin kallelse. Också gudstjänstlivet ägnas som före kriget betydande intresse. Här om vittnar i sin tur följande inbjudan, som undertecknats av Finlands Svenska Kyrkosångsutskott och dess liturgiska kommitté:

»Finlands Svenska Kyrkosångsutskott inbjuder härmed landets svenska präster, kantorer, organister och andra av kyrkliga strävanden intresserade personer till mötesdagar i Helsingfors den 7—9 januari 1941. Mötesdagarna skola huvudsakligast ägnas *vår högmässa*, som kommer att behandlas ur olika synpunkter vid föredrag och diskussioner.

På grund av en viss osäkerhet angående högmässan, uppvisar gudstjänstfirandet i de olika församlingarna en hel del skiljaktigheter. Kyrkohandboken ger endast knapphändiga anvisningar vad gudstjänstens yttre handlingar beträffar. Denna osäkerhet kan anses ogynnsam för vårt kyrkoliv. Varje medlem av vår kyrka bör kunna känna sig förtrogen med gudstjänsten, oberoende av i vilken församlings kyrka han firar sin högmässa. Vår förhoppning är att de nu planerade mötesdagarna i sin mån må bidra till enhetlighet och harmoni i högmässofirandet i vårt land.

Vid mötesdagarna komma följande talare och föredragshållare att medverka: professor Otto Andersson, biskop Max von Bonsdorff, direktor Sune Carlsson, pastor Ola Cleve, professor Rafael Gyllenberg, doktor G. Moliis-Mellberg, kyrkoherde Alvar Nyqvist, pastor Kurt Paetau, direktor Gustav Pettersson, doktor Wolfgang Schmidt och direktor John Sundberg.

Samtliga mötets nio föredrag komma att åtföljas av diskussion. Mötesprogrammet upptager jämväl en hög-

mässa enligt 1693 års handbok, morgon- och aftonandakter, övningar i liturgisk sång och läsning m. m. Mötesförhandlingarna försiggå i Församlingssalen Bulevarden 16 och gudstjänsterna hållas i Gamla kyrkan. Kyrkosångsutskottet uttalar förhoppningen om att landets svenska församlingar ville genom att bevilja resebidrag åt sina präster, kantorer och organister bidra till ett talrikt deltagande i mötesdagarna.

Anmälan om deltagande i mötet kan göras till doktor Wolfgang Schmidt, Abo, Aningaisgatan 3 och till direktor John Sundberg, Helsingfors, Fredriks-gatan 51.

De som före årets utgång göra anmälan om sitt deltagande erhålla program och behövliga noter utan ersättning.

Må vi i broderlig samvaro mötas i landets huvudstad dessa dagar och må Gud skänka oss en vidgad syn på »Herrens sköna gudstjänst».

Dagordning

vid mötesdagar för präster, kantorer och andra intresserade den 7—9 januari 1941 i Helsingfors anordnade av *Finlands Svenska Kyrkosångsutskott*:

Tisdagen den 7 januari.

Kl. 9.30. Tidegård (Laudes).

Kl. 10.30. Inledningsanförande av pastor Oscar Liljequist, viceordf. i F. S. K. Föredrag av dr Wolfg. Schmidt: *Vår högmässas utveckling och egenart*.

Kl. 13.30. Föredrag av past. Kurt Paetau: *Kyrklig skrud och prydnad*.

Kl. 15. Övningar i liturgisk sång (Dir. Pettersson).

Kl. 18. Föredrag av dir. Gustav Pettersson: *Bruk och ceremonier vid högmässan*.

Kl. 20. Tidegård (Completerium).

Onsdagen den 8 januari.

Kl. 9. Högmässa på trettöndagen enl. 1693 års kyrkohandbok. Predikan av dr G. Moliis-Mellberg.

Kl. 10.30. Föredrag av kyrkoh. Alvar Nyqvist: *Altarläsningen vid högmässan*.

Kl. 13.30. Föredrag av past. Ola Cleve: *Psalmvalet för högmässan*.

Kl. 15. Övningar i uppläsning (Kyrkoh. Nyqvist).

Kl. 18. Föredrag av dir. John Sundberg: *Högmässomusikens utveckling*.

Kl. 20. Aftonmusik och tidegård (Completerium).

Torsdagen den 9 januari.

Kl. 9. Högmässa på trettöndagen. Predikan av biskop Max von Bonsdorff.

Kl. 10.30. Föredrag av dir. Sune Carlsson: *Högmässomusikens nydaning*.

Kl. 13.30. Föredrag av prof. Rafael Gyllenberg: *Kyrkoåret i högmässan*.

Kl. 15. Föredrag av prof. Otto Andersson: *Koralarbetet i nyare tid*.

Avslutning.

Samtliga föredrag åtföljas av diskussion.»

Vi önska »till lycka».

Anmälan.

Vid det första krigsårets slut blickar redaktionen tillbaka på den fullbordade femtonde årgången av Tidskrift för kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv. Med glädje vill redaktionen konstatera att kristiden icke helt kunnat lamslå intresset för de spörsmål, som här komma till uttryck, även om i många stycken de gudstjänstliga arbetena genom inkallelserna i många kyrkor måst minskas.

Det stundande året synes, liturgiskt sett, komma att präglas av det kyrkomöte, som förväntas komma att behandla både handboksfrågan och evangelieboksreformen, de sista av de många betydelsefulla reformer, som innevarande generation vidtagit inom de gudstjänstliga områdena. Det skall bli redaktionen angeläget att söka följa dessa ärenden och deras behandling.

Tidskriften utkommer nästa år med fyra nummer om vardera två ark och kostar som hittills kr. 4:50 per år.

Med uttalande av ett djupt känt tack till alla tidskriftens gynnare bland medarbetare och abonnenter samt annonsörer anhåller redaktionen vördsamt att alltfort få vara innesluten i gunstig åtanke.

Söderköping, december 1940.

Arthur Adell.

All prenumeration sker i bokhandeln eller genom insändande av prenumerationsavgift direkt till C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Postgiroblankett bifogas. Prenumerationsavgiften 4:50.

7.1.1941.

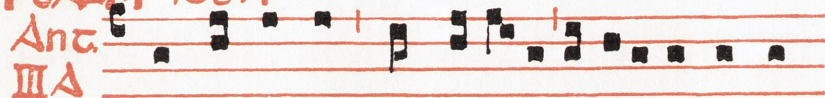
Vid Completorium under Julen

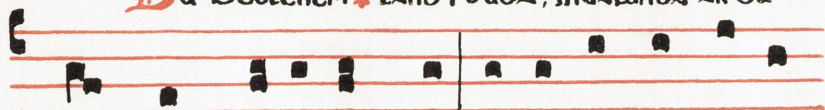
V. Omvänd oss till dig, du vår frälsnings Gud. R. Och använd din vrede ifrån oss. V. O Gud, kom till minnens räddning. R. Herre, skynda till min frälsning. V. Ära vare fadern och sonen och den helige Ande. R. Såsom det var av begynnelsen, nu är och skall vara; från evighet till evighet. Amen. Halleluja.

PSALM 103:1

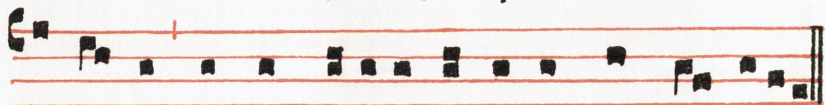
Ant.
III A

Du BETHLEHEM* LAND I JUDA, INGA LUNDÄ ÄR DU

MINST BLAND JUDA FURSTAR: TY AV DIG SKALL UTGÅ

EN FURSTE, SOM SKALL VARA EN HERDE FÖR MITT FOLK ISRAEL

Lova Herren min själ* och allt det i mig är hans heliga namn

Lova Herren min själ* och förgäta icke vad godt han har gjort.

HAN SOM FÖRLÅTER DIG ALLA DINA MISSGÄRNINGAR * OCH
HELAR ALLA DINA BRISTER.

HAN SOM FÖRLÖSSAR DITT LIV FRÅN GRAVEN * OCH KRÖNER DIG
MED NÅD OCH BARMHÄRTIGHET.

HAN SOM MÅTTAR DITT BEGÄR MED SIN GODA * SÅ ATT
DU BLIVER UNG PÅ NYTT SÅSOM EN ÖRN.

HERREN GÖR RÄTTFÄRDIGHETENS VERK * OCH SKAP-
EAR RÄTT ÅT ALLA FÖRTRYCKTA.

HAN LÅT MOSE SE SINAVÄGAR * ISRAELS BARN SIN GÄRNINGAR.
BARMHÄRTIG OCH NÅDIG ÄR HERREN * LÄNGMODIG OCH STOR
I MILDHET.

HAN GÄR ICKE STÄNDIGT TILL RÄTTA * OCH BEFÄLLEK
EJ VREDE EVINNERLIGEN.

HAN HANÖLÄRICKE MED OSS EFTER VÅRA SYNDER * OCH
VEDERGÄLLEK OSS ICKE EFTER VÅRA MISSGÄRNINGAR.

TY SÅ HÖG SOM HIMMELEN ÄR ÖVER JORDEN * SÅ VÄL-
DIG ÄR HANS NÅD ÖVER DEM SOM FRUKTA HONOM.

SÅ LÄNGT SOM ÖSTER ÄR FRÅN VÄSTER * LÅTER HAN
VÅRA ÖVERTRÄDELSEK VARA FRÅN OSS.

SÅSOM EN FÄDER FÖRBÄRMAR SIG ÖVER ISAKEN * SÄTOR
BÄRMAR SIG HERREN ÖVER DEM SOM FRUKTA HONOM.

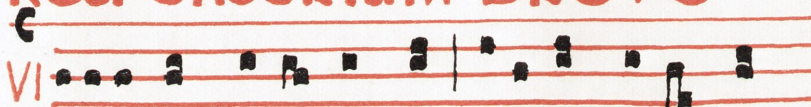
ÄRA VARE FÄDERN OCH SONEN * OCH DEN HELIGE ÄNDE.

SÅSOM DET VAR AV BEGYNNELSEN NU ÄR OCH SKALL VARA *
FRÅN EVIGHET TILL EVIGHET. AMEN.

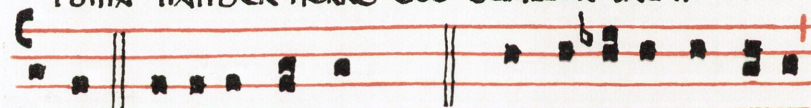
Ant: Du BELEHEM, LAND I JUDA ETC.

LECTIO: JES. 11: 1-5 et. JES. 9: 2-7

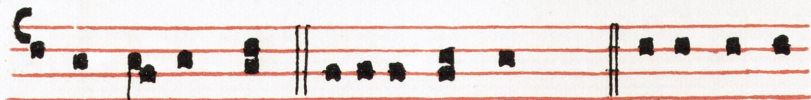
RESPONSORIUM BREVE

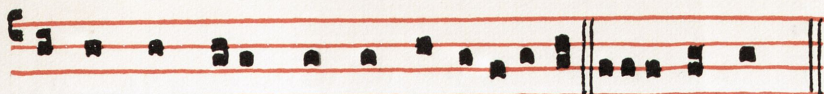
I DINA HÄNDER HERRE GUD BEFÄLLEK AG NU MIN

ÄNDE I DINA HÄNDER ETC. // DU FÖRLÖSSAR MIG HERRE

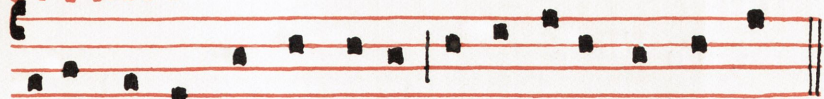

DU TROFASTE GUD I DINA HÄNDER ETC. // ÄRA VARE

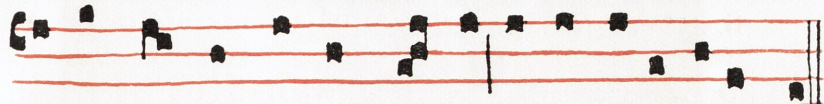

FÄDERN OCH SONEN OCH DEN HELIGE ÄNDE. I DINA HÄNDER ETT.

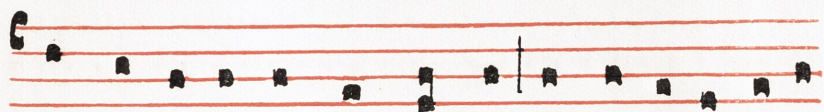
HYMN

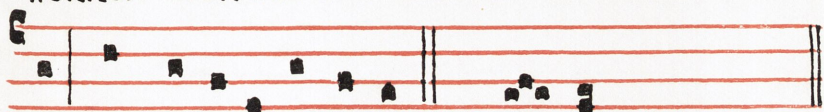
EVIGT INNAN HIMLENS FÄSTE INNAN ÄNNU JORDEN VAR

I SITT HJÄRTAS KÄRLEK FÄDERN ORDET LJUSET LIVET BAR

HERREN ÖVER DET SOM STUNDAR DET SOM ÄR OCH VARIT

HAR NU OCH I ALL EVIGHET. AMEN.

HAN TILL GLÄDJE FÖR ALL VÄRLDEN / LÅTER INGA DENNA
STUND NU FÖR MÄNNISKORNAS FRÄLSNING / LÄGGER HAN
EN KLIPPFÄST GRUND / SLUTER MED ETT FALLET SLÄKTE-
HÄRDENS HELIGA FÖRBUND / NU OCH I ALL EVIGHET.

GILL HANS ÅRJA HIMLEN SJUNGER / ÄNGLAR HÖJA JUBELSÅNG
ALLT SOM LIV OCH ÄNDA ÅGER / FÖLJER DESSA TONERS
GÅNG, HERREN PRISA MÄNSKOTUNGOR / LÖSTA IFRÅN
SÖRGENS TVÅNG / NU OCH I ALL EVIGHET.

HONOM SKAPADE UR FIÄRRAN / SIARNA I ISRAEL, EFTER
HONOM GUDS PROFETER / LÄNGTÅDE AV ALL SIN SJÄL
OCH I HONOM FOLKENS VISE / SETT SIN FRÄLSNING OCH
SITT VÄL / NU OCH I ALL EVIGHET.

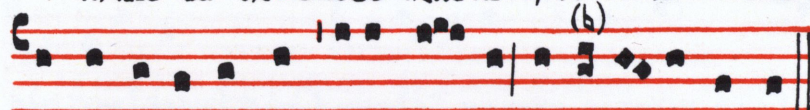
DIG DE GAMLA OCH DE UNGA / DIG DE STORA OCH DE
SMÅ BÄRA HYLLNING DÄR FÖR TRONEN / DE I SAM-
LAD SKARA STÅ OCH I ENIG LUVLIG SAMKLING / DERAS
SÄNGER HERREN NÅ / NU OCH I ALL EVIGHET. AMEN.

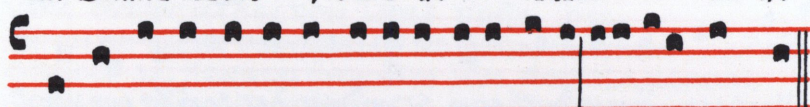

V BEVARA MIG SÅSOM EN ÖGON - STEN

R BESKÄRMA MIG UNDER DINA VINGARS SKUGGA.

nunc dimittis

Ant

V

HALLE-LU-JA * ORDET VART KÖTT, HALLELUJA OCH TOG

SIN BÖNING IBLAND OSS, HALLE-LU-JA HALLE- - - LU-JA

HERRE, NU LÅTER DU DIN TJÄNARE FARA HÄDAN FRID EFTER DITT ORD

TY MINA ÖGON HAVA SECT DIN FRÄLSNING * VILKEN DU HAR BERETT

 TILL OSS SKÄDAS AV ALLA FOLK.

ETT Ljus SOM SKALL UPPENBARAS FÖR HEDNINGARNA * OCH EN

 HÄRLIGHET, SOM SKALL GIVAS ÅT DITT FOLK ISRAEL.

ÅRÅ VARE FADERN OCH SOHEN & SÅSOM DET VAR.

Antifon: HALLELUJA. ORDET VART KÖTT ETC.

BÖNER

SALUTATION & OREMUS.

HÖGTIDSBÖN & AFTONBÖN & FADER VÅR & R. AMEN.

BENEDICAMUS & BENEDICTIO & R. AMEN.

TRYCKT AV ERIK ABRAHAMSSON S. 12. ÅR 1940. TRYCKT AV NYA LITOGRAFEN MÄLMÖ 1940

DEN BEDJANDE KYRKAN.

ORDNING FÖR DEN DAGLIGA MORGON- OCH AFTONANDAKTEN.

Morgonen.

+ I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn.
Amen.

TROSBEKÄNNELSEN och FADER VÅR.

Allsmäktige Gud, jag tackar dig ödmjukt för att du under den gångna natten har bevarat mig för all skada och farlighet. Förläna mig, nåderike Fader, att jag må vandra på din viljas väg här i tiden och sedan få mottaga den eviga härligheten i ditt himmelska rike; genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

O du Helge Ande, kom till oss in,
Med nåd och frid i dina trognas hjärtan bliv.
Din levande kärlekslåga där upptänd och uppehåll,
Du som av alla tungomål och land församlar folken
I Herrens Jesu Kristi tro endräkteliga.
Halleluja! Halleluja!

F ö r b ö n e r .

I förening med den bedjande Kyrkan i himmelen och på jorden hembär jag dig, Heliga Treenighet, lov, ära och pris och beder dig

För din heliga kristna Kyrka
att du måtte förtaga all split och söndring, så att det enligt din vilja må bliva en hjord under en herde. . .

Välsigna Kyrkan i vårt land,

gör henne alltmer till en bedjande Kyrka, låt henne tillväxa i ditt Ords kunskap, återgiv åt de heliga Sakramenten deras rätta plats och deras välsignade bruk. Öppna våra kyrkor och fyll dem med bön och andakt.

Låt ditt rike utbredas till de folk, som ännu icke känna dig, och välsigna dem som arbeta på missionsfälten. . .

Wälsigna vår Kyrkas Ärkebiskop. . .

detta stifts Biskop. . .

denna församling och dess präster. . .

giv oss ett rikt och djupt gudstjänstliv, rätt och ren förkunnelse, talrika och välsignade nattvardsgångar, levande bön och tillbedjan;

kyrkorådet i denna församling och dem som i övrigt fått till uppgift att arbeta för din Kyrkas angelägenheter. . .

att de må alltmer helgas i din Kyrkas gemenskap, att du måtte leda alla deras beslut och förehavanden, att du måtte förtaga all partisöndring;

mina anhöriga och dem du i din kärlek givit mig. . .

mina överordnade eller underordnade. . .

dem som stå mig emot och giv mig nåd och kraft att möta dem med kärlek. . .

dem som anbefallt sig i min förbön. . .

Låt din faderliga omsorg följa oss, sänd din Helige Ande, som upplyser oss och leder oss i din kunskap och lydnad, att vi slutligen få ärva det eviga livet.

O Herre, livets och härlighetens Gud, dessa hädangångna anbefalla vi i dina händer. . . Giv dem, o Herre, den eviga friden, låt ditt eviga ljus lysa för dem och förläna dem en glädjeric uppståndelse.

Hör, o Gud, denna min bön för Jesu Kristi skull. Amen.

Förläna oss, o Herre, ditt nådefulla bistånd i allt vad vi denna dag företaga oss, så att vi i alla våra företag bör-

ja, fortsätta och fullända allt i dig och till ditt heliga namns ära och slutligen genom din nåd vinna det oförgängliga livet; genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen. Jag anbefaller denna dags arbete i dina händer. . .

Tag, o Herre, i besittning alla mina själs- och kroppskrafter, allt vad jag äger. Du har givit mig det alltsammans; till dig, o Herre, återlämnar jag det: allt är ditt, härska över det enligt din vilja. Giv mig allenast din kärlek och nåd, ty detta är nog för mig.

+ Må den Heliga Treenigheten, Fader, Son och Helige Ande välsigna och bevara oss nu och alltid. Amen.

Aftonen.

+ I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

FADER VÅR. ÄRA VARE FADERN etc.

Sv. ps. 445.

S j ä l v r a n n s a k a n .

Hur har jag tillbringat denna dag?

Har jag sökt att minnas Guds närvaro och att göra allt såsom inför hans ansikte?

Har mitt gudstjänstliv, min enskilda andakt varit?

Har jag skickat mig i umgänget med mina medmänniskor?

Har jag förspillt tiden?

Vilka plikter har jag försummat: emot Gud, mina medmänniskor, mig själv?

Vilka synder är jag medveten om i tankar, ord, gärningar?

Har jag i dag fallit i min skötesynd?

Jag bekänner inför dig, helige Gud, Fader, Son och Helge Ande, att jag har brutit emot dig i tankar, ord och gärningar. För allt detta beder jag om din förlåtelse och nåd.

Allsmäktige Gud, hav förbarmande med mig, förlåt mig alla mina synder och befria mig från allt ont; befast mig i allt vad gott är och för mig till det eviga livet; genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Tänk, o Herre, på alla dem jag nu anbefaller i din nåd, giv dem din Helge Ande och för dem till din härlighet. . .

Besök denna församling med din nåd: upprätta de fallna, stärk de svaga, giv att vi genom din nåd må allt mer helgas till hela vår varelse, låt Ordet och dina heliga Sakrament rätt brukas ibland oss. Föreana alla trogna, så att det må bliva en hjord under en herde. Förläna de hädangångna, som gått hem i tron, den eviga friden och glädjen för din Sons, Jesu Kristi skull. Amen.

Kom, o Herre, med din kraft hit till oss och fördriv all djävulens makt. Låt dina heliga änglar lägga sig omkring oss, så att vi må vila i frid, och låt din välsignelse vila över oss nu och alltid; genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Bevara oss, Herre, medan vi vaka och skydda oss, när vi sova, så att vi vaka med Kristus och kunna vila i trygghet.

I samband med morgon- eller aftonandakten läses och begrundas ett stycke ur Bibeln efter en uppgjord bibelläsningssplan. Bliv helt stilla inför Guds ord. Föreställ dig Guds närvaro. Låt ordet tala till dig i den situation vari du nu befinner dig.

Anteckna på ett löst blad dem för vilka du skall bedja och lägg in detta blad i bönordningen.

Utgiven av LAURENTIISTIFTELSEN i Lund.

DEN BEDJANDE KYRKAN.

ORDNING FÖR ENSKILT SKRIFTERMÅL.

Enskilt skriftermål bör helst ske i kyrkan. Den skriftande knäböjer på en bönpall eller framför ett bönealtare, helst framför krucifixet. Prästen sitter snett bakom den skriftande,

Prästen. Herren vare i ditt hjärta och på dina läppar, så att du må uppriktigt och ödmjukt bekänna dina synder. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Den som skrifftar sig. Jag bekänner inför dig, helige Gud, och inför dig, vörddade fader i det heliga ämbetet, att jag ofta och på mångahanda sätt har syndat i tankar, ord och gärningar ... (här nämnas de synder man funnit vid den föregående självrannsakan).

Över allt detta och över alla andra synder, som jag ej nu kan erinra mig, sörjer jag av hjärtat. Jag vill med Guds hjälp övergiva dem

och beder ödmjukt om förlåtelse och absolution.

Prästen. Den allsmäktige och evige Gud vare dig nådig och förlåte dig för Kristi pinas och döds skull alla dina synder och före dig till det eviga livet. Amen.

I samme vår Herres Jesu Kristi namn, på hans befallning och i hans ords kraft: Vilken I förlåten synderna, honom äro de förlåtna, säger jag dig fri, ledig och lös från alla dina synder. † I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen. Gå i Herrens frid.

(Den Svenska Kyrkoordningen.)

Skriftermålet kan avslutas med att prästen läser sv. ps. 5: 1, några versar ur Dav. ps. 103, sv. ps. 337: 4 eller den efterföljande bönen.

Gives andliga råd eller anvisning för botgöring bör detta ske strax före absolutionen. Boten skall

syfta till fostran av själens liv, bör ej vara för sträng och ej sträcka sig över lång tid. Andliga råd böra givas i stor omsorg i medvetande om ansvaret. Ett själavårdande samtal kan, om så anses lämpligt, föregå skriftermålet.

Bön efter skriftermålet.
 O Herre Gud, himmelske Fader, vi tacka dig för att du i den trösterika avlösningen giver oss syndernas förlåtelse och löfte om evigt liv. Giv att vi bevaras i dopets nåd och dagligen helgas till likhet med din Son, Jesus Kristus, och alla änglar och helgon i himmelen; genom samme din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

SJÄLVRANNSAKAN.

I.

Före självrannsakan.

+ I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Sv. ps. 138: 1, 2.

O du helige Gud, som alltid är redo att mottaga och förlåta en syndare, se nådeligen till mig, som kommer till dig för att i din Sons blod renas från det onda. Upplys mitt förstånd, så att jag må känna mina synder, uppväck ånger i mitt hjärta över dem, hjälp mig att med min mun uppriktigt bekänna dem och så mottaga din förlåtelse; genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

O Helige Ande, du ljusets källa, sänd ditt ljus in i min själ, så att jag ser mina synder lika klart framför mig, som jag skulle se dem, om jag nu ställdes inför den evige domaren Jesus Kristus. Undervisa mig, helige Gud, både om det onda jag har gjort och det jag

givit anledning till. Hjälp mig att till fullo se både min otrohet i din tjänst och min försumlighet i det andliga livets övning. Upplys mig om huru jag har förtörnat dig, det onda jag har gjort emot min nästa och mig själv, min underlåtenhet i det goda och min överträdelse av din heliga lag.

Tillåt mig icke, o du sanningens Gud, att förbliva i självbedrägeri i det att jag vill dölja min synd. Låt intet döljas för mig, som du vill att jag skall veta om mitt syndiga tillstånd. Må jag ej heller dölja något, som du vill att jag skall uppenbara i bikten inför ditt ansikte och inför din tjänare, vilken du har sänt att handla i ditt namn.

O du världens Frälsare, som genom ditt kors och ditt dyra blod har återlöst mig: rädda mig och hjälp mig, därom beder jag dig ödmjukt, o Herre.

II.

Självrannsakan.

Mitt förhållande till Gud.

Bönen och andaktsövningarna. — Har jag försummat mina dagliga böner eller har jag varit ouppmärksam vid min bön? Har jag försummat bibelläsning, andlig läsning, meditation?

Mässan. — Har jag om möjligt söndagligen gått i kyrkan?

Kommunionen. — Har jag

regelbundet mottagit Herrens Nattvard?

Guds ära. — Har jag underlåtit att försöka sätta Gud främst i mitt liv? Har jag underlåtit att älska honom och tjäna honom? Har jag brutit mot Guds bud? — Har jag använt hans namn tanklöst? Har jag förnekat Kristus bland människor som förakta honom?

Kyrkan. — Har jag underlåtit att stödja Kyrkans arbete där jag det kunnat? Har jag varit snål med allmosor?

Sakramenten. — Har jag försummat eller föraktat Sakramenten? Har jag gått till Skriftermålet utan nödig självprövning? Har jag mottagit Herrens Nattvard i ett tillstånd av oförlåten synd?

Tro. — Har jag tillåtit tvivel eller känt tillfredsställelse däröver? Har jag försummat lära känna Kyrkans tro?

Mitt förhållande till nästan.

Högmod. — Har jag brusit i respekt för mina överordnade? Har jag ej så, som jag skulle, behandlat dem, som jag har ansvaret för?

Vrede. — Har jag grälat med någon? Har jag hatat någon? Har jag vägrat att försonas?

Avund. — Har jag varit avundsjuk? Har jag talat

illa om andra? Har jag varit kärlekslös?

Girighet. — Har jag stulit eller berövat någon hans penningar eller ägodelar? Har jag varit alltför mån om min ekonomi? Deklarerar jag fullt ärligt?

Begärelse. — Är jag ren i ord, i tanke och fantasi, i mitt förhållande till mina medmänniskor? Är jag ren i blicken: vilka böcker, bilder, filmer, tidskrifter läser eller ser jag? Är sexuallivet för mig något stort och heligt? Ser jag det som en stor Guds gåva?

Lögn. — Har jag ljugit eller bedragit någon? Har jag dolt en del av sanningen?

Dåligt exempel. — Har jag förfört någon till synd? Har jag hållit någon från kyrkan? Har jag i övrigt varit ett dåligt exempel?

Lättja. — Har jag underlåtit att hjälpa nödstälda? Har jag genom mitt eget fel underlåtit att betala mina skulder? skatter?

Mitt förhållande till mig själv.

Högmod. — Har jag varit skrytsam? Har jag dragit uppmärksamheten till mig själv? Har jag strävat efter människors pris? Har jag varit fåfång?

Frosseri. — Har jag varit omåttlig i mat och dryck?

Begärelse. — Har jag varit oren i tankar, ord, gärningar?

Lättja. — Har jag varit lat i mitt arbete? Har jag varit försumlig i mitt böneliv? Har jag uppskjutit mina plikter?

Prästens förhållande till sin församling.

Firas Mässan tillräckligt ofta i min församling? Söker jag bereda tillfälle till enskild skrift och är denna rätt ordnad? Min tystnad med det som berättats mig? Söker jag glömma vad jag hört? Tillåtes detta icke påverka mitt förhållande till den skriftande?

Besöker jag om möjligt

dagligen min kyrka och förrättar jag där min andakt? Förbönen för min församling, mina konfirmander, dem som gått bort från Gud eller äro i tvivel och anfäktelse, alla dem som jag bör bedja för?

Brukar jag själv Skriftermålet och Nattvarden?

Bön efter självrannsakan.

O min Gud, jag vill hädanefter genom din nåd allvarligt söka undvika synden, särskilt de synder, som jag frestas till genom vana, böjelse eller svaghet. Jag vill undvika alla tillfällen och anledningar till de synder, som jag fallit i.

Jag har genom min synd uppväckt din vrede och förtörnelse, men jag sätter min förtröstan till Jesu Kristi förtjänst och förbön. I detta hopp kommer jag inför din nådetron, i full förvissning att, om jag uppriktigt och ödmjukt bekänner min synd, du skall stadfästa i himmelen den absolution, som uttalas över mig på jorden. Amen. Sv. ps. 282: 3—7.

SKRIFTERMÅLSBÖNER.

Skriftermålet måste förberedas ej blott genom samvetsrannsakan utan även genom innerlig och inträngande bön till Gud. Skriftermålet måste likaledes efterföljas av bön. — Även skriftefadern har behov av att gå till sitt av Herren givna uppdrag förberedd genom bönen, och han bör ej lämna det helgade rummet utan att ha anropat Gud om frälsning och salighet såväl för sitt bikt-barn som för sin egen själ.

Före skriftermålet.

I.

○ du käre Herre och Frälsare, som har kommit för att uppsöka och frälsa det som var förlorat, se till mig, din ovärdige tjänare, som kommer för att lägga ned min syndabörda vid foten av ditt kors; mottag mig som du mottog synderskan Magdalena; förlåt mig som du förlät Petrus, när han hade förnekat dig; rädda mig som du gjorde med den botfärdige rövaren; så att mina synder må bliva avtvagna i ditt blod och jag må få kraft att övervinna dem. Amen.

II.

○ allsmäktige Gud, som har givit makt och befallning åt dina apostlar och till deras efterföljare i din Kyrka att tillsäga alla dem syndernas förlåtelse, som i sann botfärdighet och tro söka din nåd; giv mig ett rätt allvar i min syndabekännelse och giv mig nåd att icke i fruktan eller skam dölja vad jag brutit emot dig utan blotta alla mina sår i en sannfärdig och ödmjuk bekännelse, på det att jag må mottaga din förlåtande nåd; genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Dav. ps. 51.

Efter skriftermålet.

O Herre Jesus Kristus, du gode herde, som har givit ditt liv för att frälsa och rädda, jag tackar dig för att du har sökt mig, när jag vandrade borta från din hjord; jag tackar dig för att du har fört mig tillbaka på dina skuldror; jag tackar dig för att du har frälsat mig från den fiende, som går omkring som ett rytande lejon och söker vem han må uppsluka.

Du har åter tvätt mig ren i ditt dyra blod; du har sagt till mig, som du sade till den sjuke: Var vid gott mod, min son, dina synder förlåtas dig.

Min är nu, o Herre, glädjen, min är den oförgängliga kronan; och ditt var lidandet, din ångesten och skammen; ditt heliga huvud blev krönt med törnen, dina händer och fötter genomborrade med spikar, din heliga sida uppstungen med spjutet, på det att jag måtte leva, på det att du måtte kunna förvärva och giva mig förlåtelse och evigt liv, på det att genom dina sår jag måtte varda helad.

O korsfäste Frälsare, låt mig aldrig mer korsfästa dig med mina synder. Giv att jag må dö befriad från min synd, för din kärleks skull, du som för mig har dött på korset.

O Herre, jag tackar och lovar dig. I all evighet vill jag sjunga ditt lov. Amen.

Dav. ps. 103.

Böner att nyttjas av prästen före och efter skriftermålet.

I.

O Gud, som genom din Helige Ande helgar dina utvalda, ingjut ditt himmelska ljus i dessa dina tjänares hjärtan, att de må få kunskap om sina synder emot dig och mottaga din nåd då de bekänna och övergiva dem. Giv också mig, som här skall göra tjänst inför ditt ansikte,

nåd att hela vad som är brutet och förbinda vad som är sargat; genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

II.

○ Gud, giv mig visdom, när jag nu går att fullgöra det uppdrag, du givit mig. Förläna mig nåd att så bruka nycklarnas ämbete, att jag icke tillsluter för någon, för vilken jag skulle upplåta, ej heller upplåter, när jag skulle tillsluta. Giv mig en ren avsikt, allvarligt nit, medlidsam kärlek. Giv mig en sådan visdom, att jag kan visa syndare från deras onda vägar till att vandra med fasta steg på helgelsens väg och så vinna nåd utöver nåd. Hjälp mig att giva visa råd, och att icke harmas, när jag hör det onda; och giv att jag, när jag söker hjälpa andra, icke själv må förlora frälsningen; genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

III.

○ Herre Gud, som icke vill någon syndares död utan att han omvänder sig och får leva, se i barmhärtighet till dessa, som nu hava framburit till dig sin syndabörda i ånger och villighet att hädanefter vakta sig för synden och att söka din kraft att vandra på helgelsens väg. Stärk vad du i dem har begynt. Giv att enligt ditt löfte vad som blivit löst på jorden också måtte vara löst i himmelen. — Förlåt även mig, vad jag vid detta tillfälle har felat. Giv att vad jag hört ej må förleda mig till synd. Hjälp mig att vaka i bönen, så att jag ej faller i frestelse. Låt det, som omtalats inför ditt ansikte, vara kastat i havets djup, så att jag aldrig mer tänker därpå och aldrig för någon talar därom; genom din Son Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Denna skriftermålsordning är sammanställd av Pastor L. Johannesson och utgiven av *Laurentiistiftelsen i Lund*.

KYRKO- ORGLAR

orglar för kapell o. hem,
om- och tillbyggnad,
reparation o. stämning,
anläggning för elek-
trisk bälldrift.

●

Orgeltjänst
Ingeniör Bo Wedrup
St. Göransgatan 4
UPPSALA - TEL. 6357-301

Doktors- avhandlingar

tryckas perfekt å

Skånska Centraltryckeriet

Grönegatan 14
Lund / Tel. 275

CENTRAL- TRYCKERIET

VASAGATAN 16, STOCKHOLM

**SPECIALAVDELNING FÖR
NOTSTICKNING**

NOTER och MUSIKALIER

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

Nya Varvet

Tel. Göteborg 14 47 50

Tillverkar kyrkorglar.

*Utför alla i yrket före-
kommande arbeten.*

Herman Nordfors & Co. Kyrkorgelfabrik

LIDKÖPING

Tel. Kontoret 145

Bostaden 592

Tillverkar piporglar efter nyaste konstruk-
tioner och efter fullt tillförlitliga system av
såväl pneumatiskt som mekaniskt. Elektr.
bälgläktar insätts med garanti för tyst
gång. Ombyggnader, restaureringar av
äldre verk utföras omsorgsfullt. Disposi-
tioner efter såväl äldre som de nya orgel-
principerna jämte kostnadsförslag på be-
gäran kostnadsfritt.

A. Mårtenssons Orgelfabrik A.-B.

Tel. 1119

L U N D

Tel. 1119

PIPORGLAR

för kyrkor, kapell och samlings-salar. Ett gediget arbete av modernt konsthantverk.

Ombyggnadsarbeten såväl som restaureringar och fläktinstallationer utföras med omsorg och yrkesskicklighet.

Infördrå våra förslag!

MUSIKTRYCK

AV ALLA SLAG MED
SÅVÄL STUCKNA SOM
KOPIERADE NOTER

Bröderna Lagerströms
Litografiska Anstalt

Fleminggatan 16 / STOCKHOLM

Telefon 231880

NYTT

för året i

ORGELMUSIK

**Daniel Olson: TRE GAMMAL-
KYRKLIGA MELODIER**, svit
omfattande "Helig, helig, he-
lig", "O du som skapat stjär-
nors här" och "Lov vare Dig,
o Jesu Krist". Med anvisningar
om styckenas användning.

Kr. 3:—

Johann Sebastian Bach: A I R
ur orkestersvit D-dur, bearbe-
tad för orgel av *Patrik Vret-
blad*.

Kr. 2:—

Carl Gehrman's Musikförlag
Stockholm 1